ANITKABİR DERGİSİ

YIL 22 • Sayı: 86

TEMMUZ 2022

İktisat demek her şey demektir. Yaşamak için, mesut olmak için, mevcudiyeti insaniye için ne lazımsa hepsi demektir. Ziraat demektir, soy demektir, her şey demektir.

(ASD II Şubat 1921)

Bütün dünyada olduğu gibi memleketimizde de en başta bulunan işimiz iktisat işidir. Bu işte en yüksek muvaffakiyeti temine çalışmak hayatidir. Zaruridir. Bunun için bu işe bütün devlet teşkilatının, bütün yurttaşların ve hepimizin ciddi duygularla alakalı olmamız luzum-ı tabiidir.

(Söylev ve Demeçler I. Eylül 1923)

ANITKABİR DERGİSİ
YIL: 22 SAYI: 86 TEMMUZ 2022

Atatürkçü dünya görüşünü yaymak ve Anıtkabir'i tanıtmak amacıyla üç ayda bir Türkçe yayımlanır.

ANITKABİR DERNEĞİ Adına İmtiyaz sahibi:
(E) Tuğgeneral Şadi ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Prof. Dr. Seçil Karal AKGÜN

Yayın Kurulu:
(E) Tuğg. Şadi ÖNER
Prof. Dr. Seçil Karal AKGÜN
Prof. Dr. Oğuz AYTEPE
Prof. Dr. M. Lütfü ÇAKMAKÇI
Prof. Dr. Bige SÜKAN
(E) Tuğg. Mehmet Tevfik BEDÜK
Dr. Ali GÜLER
Dr. Veli Fatih GÜVEN
Dr. Abdullah Cüneyt KÜSMEZ
Av. Ahmet Erdem AKYÜZ
Güneş MÜFTÜOĞLU
Bora ÖNCÜ

Dergiyi Yayına Hazırlayan:
Anıl Ece Ercan NAMLI

Yönetim Yeri:
Turgut Reis Caddesi
Arzu Apt. No: 3/5 Tandoğan / ANKARA
Tel: 0312 213 16 58 - Faks: 0312 222 72 06
e-posta: dernek@anitkabir.com.tr

Anıtkabir Komutanlığı
0 (312) 231 18 61 - 0 (312) 231 52 80

Elektronik Ortamda Yayım Adresi
https://www.anitkabir.com.tr/dergi

Dergide yayımlanan yazılar, yazarların düşünceleridir. Gönderilen yazılar, basılsın veya basılmasın iade edilmez. Anıtkabir Derneği veya Anıtkabir Komutanlığı sorumlu tutulamaz. Dergimiz Basın Ahlak Yasalarına uymayı taahhüt eder.

Yıllık Abonelik Bedeli 60 TL.
Yayın Türü: Süreli-Yayın
Basım Tarihi / Yeri: TEMMUZ 2022 / ANKARA

Yapım:
Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti.
Başkent Organize Sanayi Bölgesi
Recep Tayyip Erdoğan Bulvarı No: 12
Malıköy Sincan 06909 Ankara / Türkiye
Tel: 0 312 395 21 12 - Faks: 0 312 394 11 09
info@yorummatbaa.com
www.yorummatbaa.com

İÇİNDEKİLER

2 Sunuş

3 Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

21 Prof.Dr. Oğuz AYTEPE, 100. Yılını Kutladığımız ve Nice Yüzyıllar Kutlayacağımız 30 Ağustos Zaferi

26 Dr. Ali Güler, Atatürk'ün Giyim, Kuşam Kültürü Ve Kullandığı Markalar

30 Mustafa Tufan YAVAŞ, Model Atatürk

31 Evrim Şencan, Bir Cumhuriyet Bir Vapura Nasıl Sığdırıldı

34 Yaşar ÖZTÜRK, Pençeli Ayakkabıyla Kurtuldu Bu Vatan

39 Ensar Rezzak KESKİNBALTA, Atatürk ve Devletçilik

42 Charles H. SHERRILL, Bir ABD Büyükelçisinin Türkiye Hatıraları-ALINTI

44 Atatürk ve Çocuk

46 Etkinlikler

50 Objektife Takılanlar

54 Atatürk'ün Yanındakiler

55 Mutluluklarını Atatürk'le Paylaşanlar

56 Anıtkabir Dergisi'nde Yayımlanacak Yazılarla İlgili Esaslar

ANITKABİR DERGİSİ ABONELİĞİ
Anıtkabir Dergisine abone olmak isteyenlerin; yıllık (4 sayı için) 60 TL'lik abone ücretini aşağıdaki hesap numaralarından birine yatırmaları ve telefon numaraları dâhil adreslerini tarafımıza bildirmeleri gerekmektedir.
Tel: 0 (312) 213 16 58
E-posta: dernek@anitkabir.com.tr - bilgi@anitkabir.com.tr

ANITKABİR DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ
POSTA ÇEKİ HESAP NO: 604 61 34
TÜRKİYE İŞ BANKASI BEŞEVLER IBAN NO: TR05 0006 4000 0014 2190 9090 90

Değerli okurlar,

Üç ayda bir yayımlanan dergimizin bu sayısı Nisan-Mayıs-Haziran aylarını kapsamaktadır. Bu dönemde; 23 Nisan Ulusal Egemenlik Çocuk Bayramı'nı ve 19 Mayıs Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı'nı büyük bir coşkuyla kutladık.

Anıtkabir Derneği Mayıs ayı içerisinde İçişleri Bakanlığı Dernekler Denetçilerince denetlendi. Derneğimizin tüm faaliyetlerinin Kanunlara ve tüzüğümüze uygun yürütüldüğü ve kayıtların tam ve muntazam tutulduğu ifade edildi. Emeği geçen Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu, Yayın Kurulu, İktisadi İşletme ve Muhasebe Personeli tüm çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Her yıl olduğu gibi bu yıl da yaz tatili süresince yurt içi ve yurt dışından pek çok kişinin Başkent Ankara'yı ve Atamız'ı ziyaret etmesini bekliyoruz. Öğrencilerimizin bu tatil sürecini en iyi şekilde geçireceğini, dinlenmenin yanı sıra merakla araştırıp yeni bilgilere ulaşacakları, yeni deneyimler kazanacakları bir tatil dönemi olmasını diliyorum.

Dergimizin bu sayısında,

Prof. Dr. Oğuz Aytepe'nin 100. Yılında 30 Ağustos,

Dr. Ali Güler'in, ATATÜRK' ün Giyim Kuşam Kültürü ve Kullandığı Markalar,

Mustafa Tufan Yavaş'ın Model Atatürk,

Evrim Şencan'ın Bir Cumhuriyet Bir Vapura Nasıl Sığdırıldı,

Yaşar Öztürk'ün Pençeli Ayakkabıyla Kurtuldu Bu Vatan,

Ensar Rezzak Keskinbalta'nın Atatürk ve Devletçilik yazılarına yer verilmiştir.

Charles H.Sherrill' ın Bir ABD Büyükelçisinin Türkiye Hatıraları adlı kitabının önsözünü Geçmişten Seçmeler başlığıyla siz değerli okuyucularımızın ilgisine sunduk.

Beğeneceğinizi ümit ediyorum. Bir sonraki sayıda görüşmek üzere esen kalın.

Şadi ÖNER
(E) Tuğgeneral
Anıtkabir Derneği Başkanı

06.04.2022 İTALYA İÇİŞLERİ BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

06.04.2022 MALEZYA GENELKURMAY 2'NCİ BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

15.04.2022 MALİ CUMHURİYETİ BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

15.04.2022 TAYLAND KRALLIĞI BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

18.04.2022 KARA YOLLARI GENEL MÜDÜRÜ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

20.04.2022 TACİKİSTAN SAVUNMA BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

21.04.2022 TSK ELELE VAKFI GENEL MÜDÜRÜ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

23.04.2022 MİLLİ EĞİTİM BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

23.04.2022 TBMM BAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

25.04.2022 ANAYASA MAHKEMESİ BAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

25.04.2022 ARNAVUTLUK GENELKURMAY BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

25.04.2022 BANGLADEŞ YÜKSEK MAHKEME BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

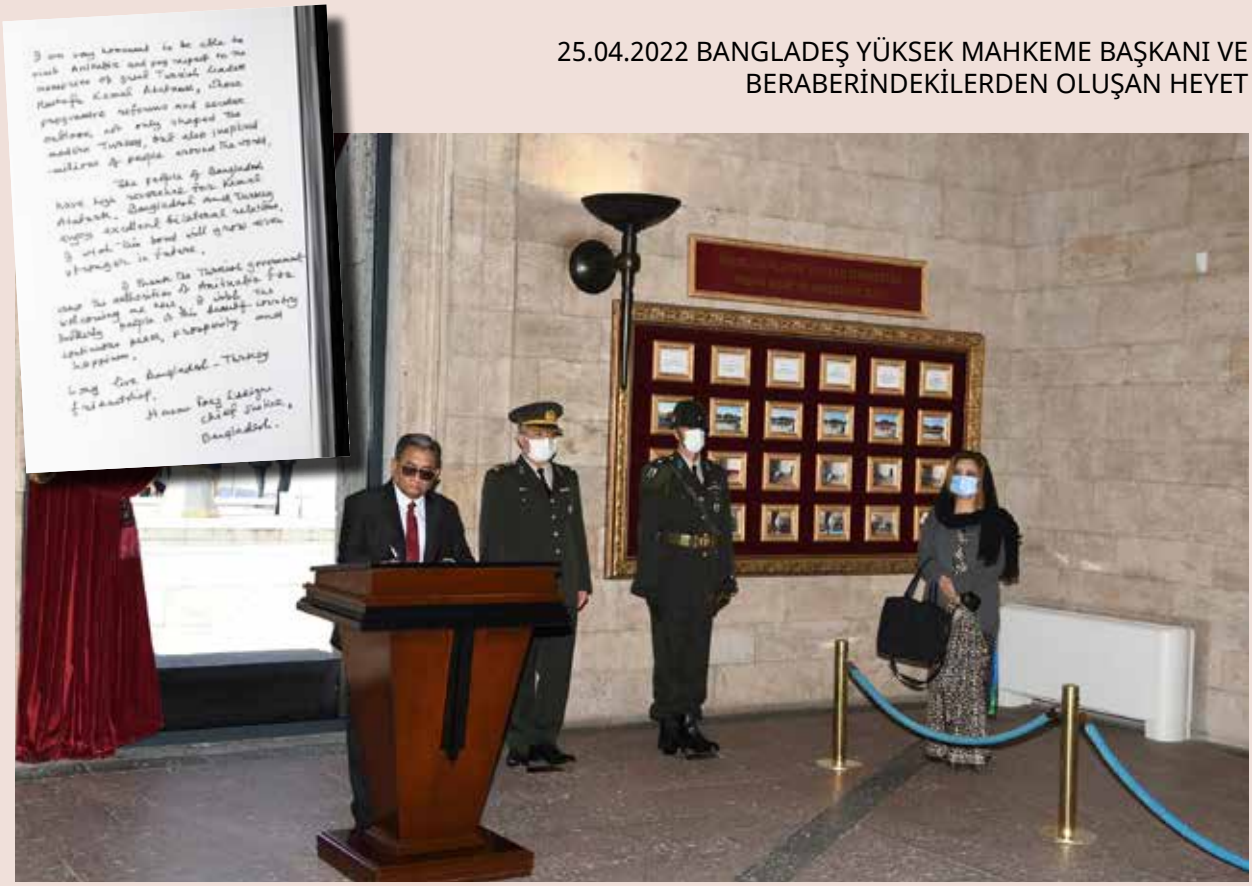

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

25.04.2022 DEVLET TİYATROLARI GENEL MÜDÜRÜ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

27.04.2022 ALMAN DENİZ KUVVETLERİ HEYETİ

27.04.2022 VİETNAM SOSYALİST CUMHURİYETİ BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

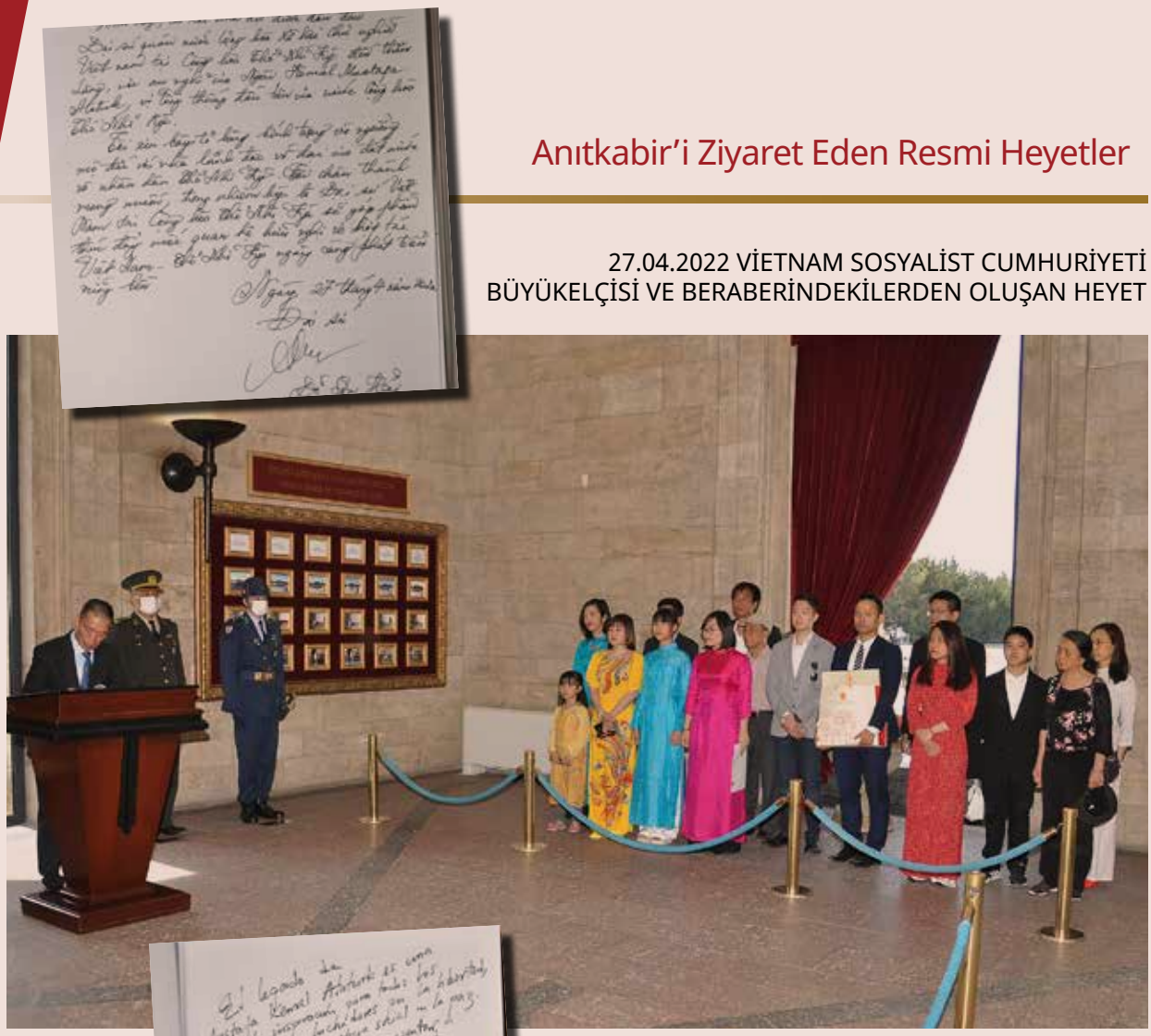

27.04.2022 KÜBA CUMHURİYETİ BÜYÜKELÇİSİ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

01.05.2022 TRT GENEL MÜDÜRÜ VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

09.05.2022 DANIŞTAY BAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

10.05.2022 HACETTEPE KONSERVATUVARI MÜDÜRÜ
VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

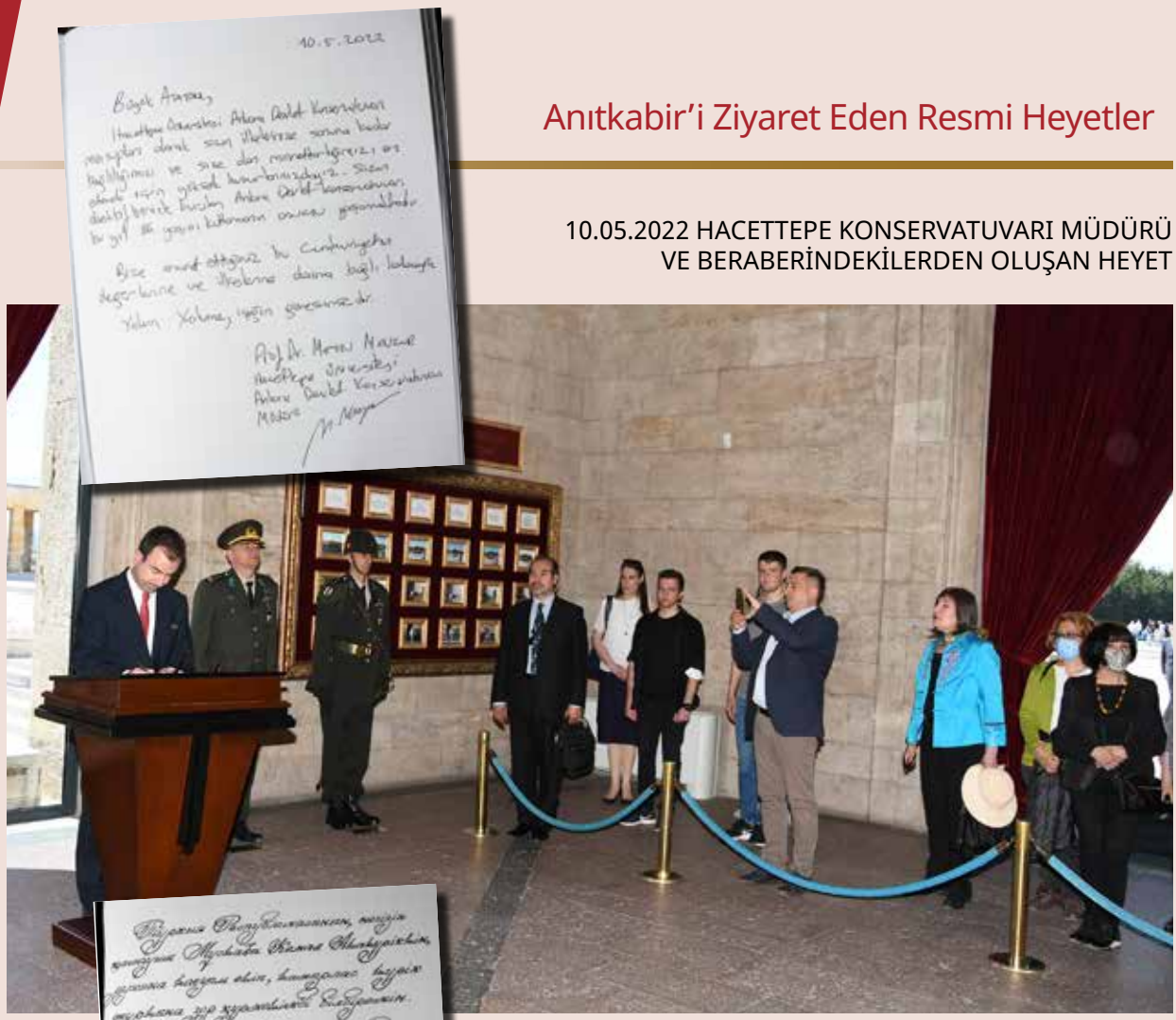

10.05.2022 KAZAKİSTAN CUMHURBAŞKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

12.05.2022 GÜLHANE EĞİTİM HASTANESİ SAĞLIK BAKIM MÜDÜRÜ VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

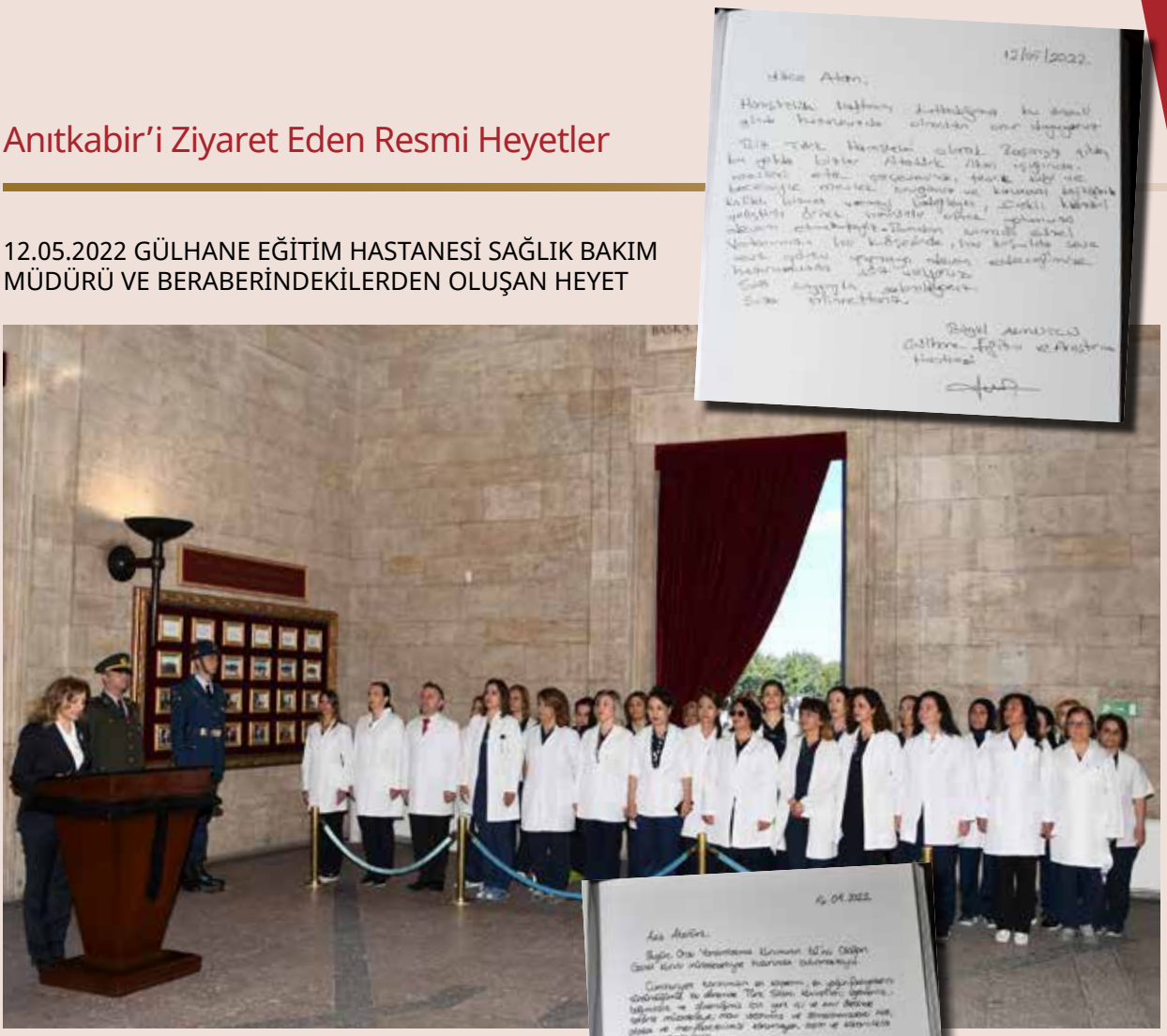

14.05.2022 MİLLİ SAVUNMA BAKANI VE OYAK GENEL KURUL ÜYELERİNDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

14.05.2022 KARA HARP OKULU
1991 MEZUNLARINDAN OLUŞAN HEYET

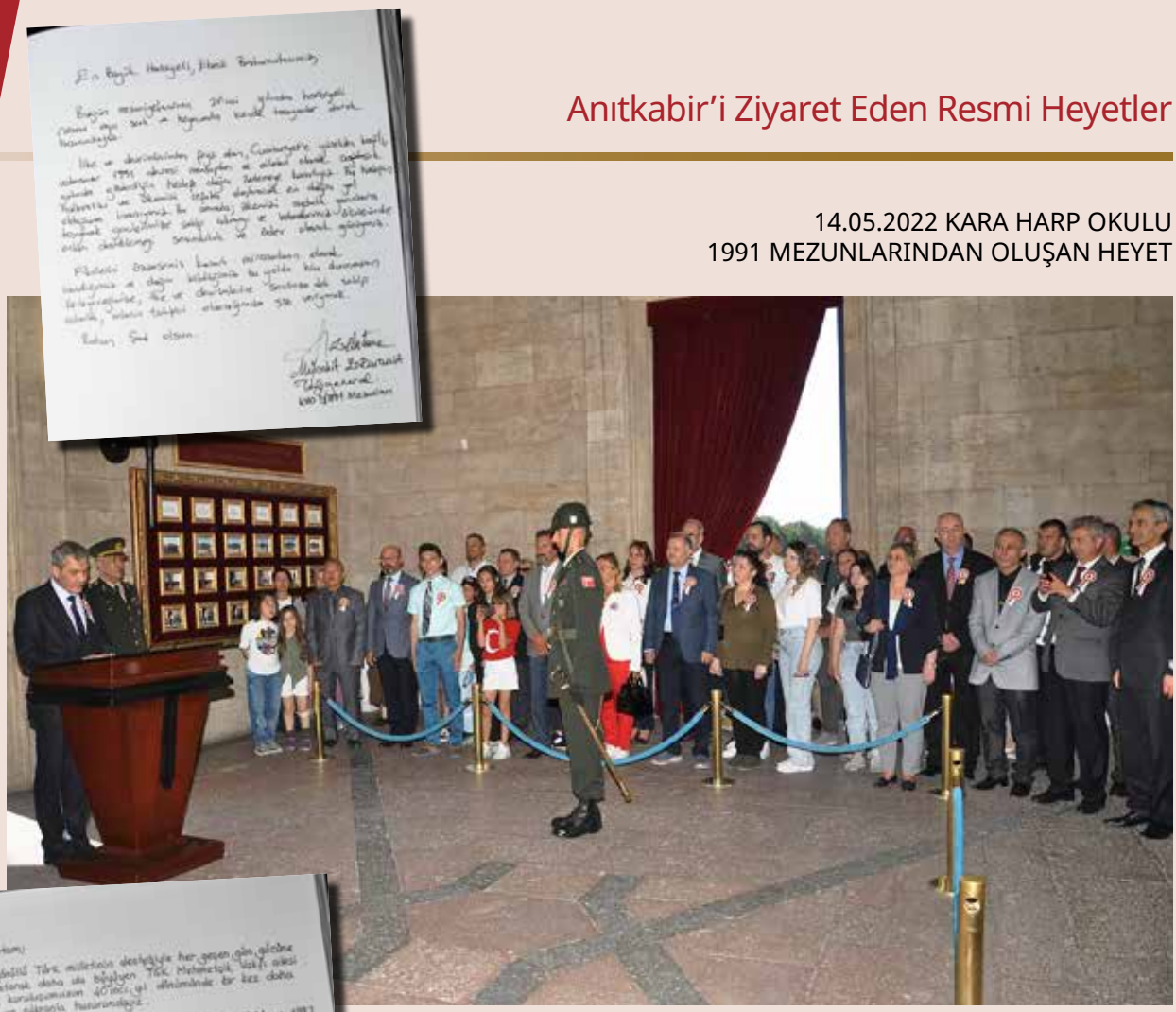

17.05.2022 TSK MEHMETÇİK VAKFI GENEL MÜDÜRÜ VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

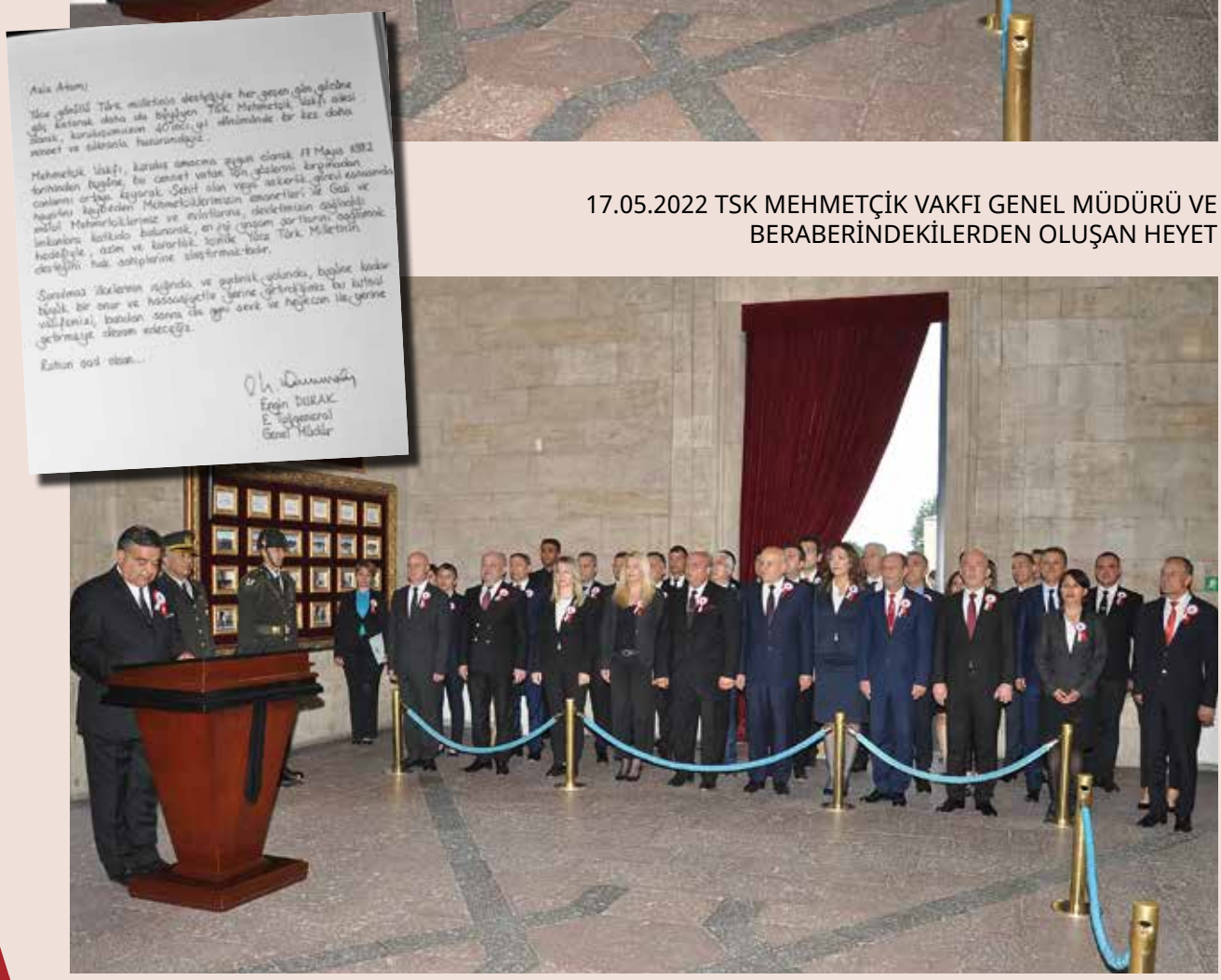

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

18.05.2022 AZERBAYCAN SAĞLIK BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

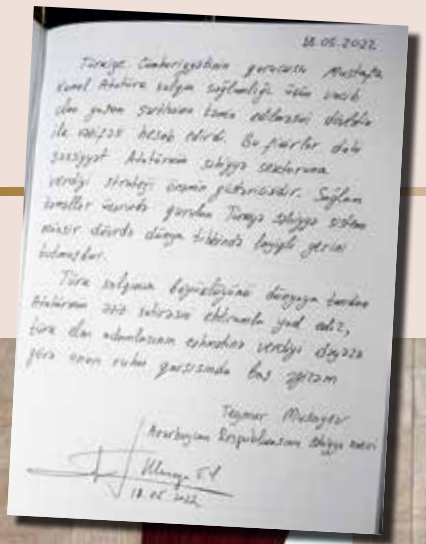

18.05.2022

Türkiye Cumhuriyetinin yüceltti Mustafa Kemal Atatürk salgın sağlamlığı için verdiği dün yaşam sarfınan temin edilmesini dostluğu ile mümkün kılmak idi. Bu fikirler daha gerçekçi Atatürkün sağlığı sistemine verdiği stratejiyi esmin gösterecektir. Sağlam temeller üzerinde yükselen Türkiye sağlığı sistemi kısa sürede dünya tıbbında layıklı yerini kalmıştır.

Türk salgının kaynağına dünyaya tanıtan Atatürkün 2nci salgınını ehtiramla yad ediz, Türk ulus mühendislerinin eshaslar verdiği dünyada yüce anam ruhu qarşısında baş eğirem

Teymur Mustayev
Azerbaycan Respublikasının Sağlıq naziri

18.05.2022

19.05.2022 GENÇLİK VE SPOR BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

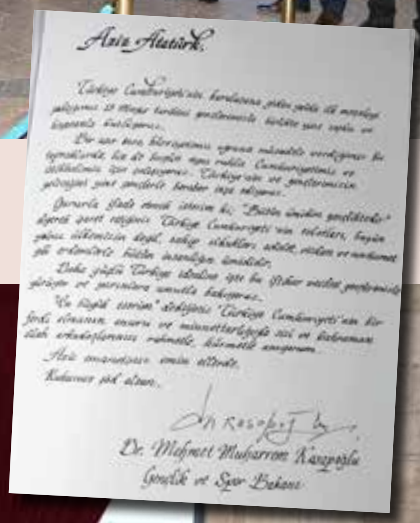

Aziz Atatürk,

Türkiye Cumhuriyetinin kurulusunu yüzüncü yılında ülkemizde yaşıyoruz. 19 Mayıs kurtuluş yıldönümünde kutlanan şanlı zafer ve kazanıldı diyoruz.

Bir asır önce, bütün yaşamını uğruna mücadele vermiştiğimiz bu topraklarda, kısa bir süreye sığan ama muhteşem Cumhuriyetimiz ve Gençliğimiz Spor buluşuyoruz. Türkiye'nin ve gençlerimizin geleceğini şimdi gençlerle birlikte inşa ediyoruz.

Gururla ifade ediyorum ki; "Bütün ümidim gençlikteki" diyerek güvenmiş olduğunuz Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitimi, hayata yaklaşımı ülkemizin doğal, sağlıklı ülkeleri, ekolü, ekonomi ve mühendisliğe kadar dünyadaki ilk sıralarda yer almaktadır.

Daha güçlü Türkiye ideallerine ulaşmak için bu fırsatlar vesilesiyle gençliğin ve gelecekteki nesillerin geleceğini bakıyoruz.

"Ey Büyük Atatürk" diyoruz. Türkiye Cumhuriyeti'nin bir gün olmasını, onurunu ve mücadelelerinizle size ve Kahramanlarımızı ülkemizin rahmetle, hürmetle anıyorum.

Aziz anamızın emin elinde.

Kahramanlar yıldı olsun.

Dr. Mehmet Muharrem Kasapoğlu
Gençlik ve Spor Bakanı

30.05.2022 SAYIŞTAY BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

31.05.2022 KKTC BAŞBAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

31.05.2022 SENEGAL HAVA KUVVETLERİ KOMUTANI
VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

01.06.2022 PAKİSTAN BAŞBAKANI VE
BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

04.06.2022 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ MEZUNLAR
DERNEĞİ ÜYELERİNDEN OLUŞAN HEYET

06.06.2022 KIRGIZİSTAN İÇİŞLERİ BAKANLIĞI PERSONELİ DAİRE BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

1. 08.06.2022 HOLLANDA DIŞİŞLERİ BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

08.06.2022 VENEZUELA CUMHURBAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

09.06.2022 GAZİ ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ DEKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

09.06.2022 MOLDOVA TÜRKİYE PARLAMENTOLAR ARASI DOSTLUK GRUBU BAŞKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

14.06.2022 BİRLEŞİK KRALLIK DEVLET BAKANI VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

100. YILINI KUTLADIĞIMIZ VE NİCE YÜZYILLARDA KUTLAYACAĞIMIZ 30 AĞUSTOS ZAFERİ

Prof. Dr. Oğuz AYTEPE*

Coşkuyla 100. yılını kutladığımız 30 Ağustos 1922 zaferi Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde hazırlanmış ve 26 Ağustos'ta başlayan Büyük Taarruz sonunda kazanılmıştır. Bu zafer yalnız Yunanistan'a karşı değil emperyalist devletlere karşı da kazanılmıştır. Büyük Taarruz, Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Atatürk'ün bizzat kendisinin yönettiği, Türk Ordusu'nun ilk kez saldırıya geçtiği, Yunan Ordusu'nun işgal ettiği Batı Anadolu ve Trakya'dan atıldığı, ülkemizin geleceğini tayin eden, dünyada önemli yankıları olan bir muharebedir. Zafer ilk kez, 30 Ağustos 1924'te Dumlupınar'da Çal Köyü yakınlarında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın (Atatürk) katıldığı bir törenle Başkomutan Zaferi adıyla kutlanmıştır.

Gizlice planlanarak uygulanan Büyük Taarruz, 14 Ağustos'ta Türk ordusunun Yunan kuvvetlerine karşı yürüyüşüyle başlamış, 26 Ağustos'ta saldırıya geçilmiş, 30 Ağustos'ta düşman yenilmiş, 9 Eylül'de Türk Ordusu İzmir'e girmiş, 18 Eylül'de Yunan Ordusu'nun Anadolu'yu terk etmesiyle savaş sona ermiştir.

Sakarya Meydan Muharebesinden ağır bir yenilgi alarak çekilen Yunan ordusu Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar çizgisine çekilmiş ve 22 Eylül'de savunma tertibi alarak buraları tahkim etmeye başlamıştı.[1]

Yunan Ordusu'nun ağır yenilgisinden sonra İngiltere Sevr Antlaşması hükümlerini biraz değiştirerek Ankara hükümetine kabul ettiremeyeceğini anlamış ve barış girişiminde bulunmayı gerekli görmüştü. TBMM hükümeti de Yunanlıları Anadolu'dan çıkarmak amacıyla genel bir saldırı için eksikliklerini gidermeye çalışıyordu. Yunan Başbakanı Gounaris Yunan Ordusu'nun yeni bir taarruza geçemeyeceğini, şimdiki yerinde tutunabileceğini, fakat yabancı yardımı olmaksızın Türklere barışı kabul ettiremeyeceğini açıkladı. Bundan sonra İngiliz diplomasisine bel bağlayacak, Lord Curzon Yunanistan'ın silahla kazanamayacağı yerleri diplomasi yoluyla ona kazandırmaya çalışacaktı.[2]

Müttefik Dışişleri Bakanları Paris'te toplanmadan önce Ankara Hükümeti Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey (Tengirşek) Londra, Paris ve Roma'yı ziyaret edip görüşmeler yaptı. İstanbul Hükümeti Hariciye Nazırı İzzet Paşa da görüşmeler yapmak üzere Avrupa gezisine çıktı. İngiltere, Türkiye'nin haklı isteklerini kabul etmekten çok uzaktı. Makul bir barış hilesiyle Anadolu'yu Sultan'ın tarafına çevirip Mustafa Kemal Paşa'yı yalnız bırakmak, O'na karşı eski İttihatçıların muhalefetini körükleyip, Anadolu'daki çıkmaz durumu devam ettirip zamanla devrilmesini beklemek, Ankara Hükümeti'nin Rusya ile ilişkilerini koparmak, Sovyetleri Batı tarafına çekmek düşünülen önlemler arasındaydı. Ankara Hükümeti'ni içeriden yıpratıp yıkmak için yerli hainleri kullanmak başta gelen entrikalardan biriydi ve İstanbul'daki İngiliz Komiserliğince pek makbul sayılıyordu.

Ankara Hükümeti Paris'te 22-26 Mart 1922'de toplanan Müttefik Devletler Dışişleri Bakanları'nın aldıkları karara 5 Nisan'da cevap verdi ve Türk topraklarını boşaltmak niyetiyle yapılan mütareke teklifini prensip olarak kabul etti. Ancak Müttefikler boşaltmanın mütarekeyi hemen takip etmeyeceğini, ancak mütarekenin sona ermesiyle başlayacağını bildirdi. Mütarekenin üç aylık süre içinde yapılması isteniyordu. Sonra Müttefikler, mütarekenin üçer aylık sürelerle uzatılacağını belirttiler. Müttefikler Türkleri oyalıyor ve taarruza geçmesini önlüyorlardı. Ankara Hükümeti'ne 15 Nisan'da cevap verdiler ve önerileri kabul etmediler. 22 Nisan'da verilen cevapta ateşkes konusunda anlaşmaya varılmasa bile, barış görüşmelerini geciktirmenin uygun olmayacağı bildirildi. İzmit'te bir konferans toplanması teklif edildi. Beykoz veya Venedik'te bir konferansın toplanması söz konusu oldu. Fakat son zaferin kazanıldığı ana kadar bunlar gerçekleşmedi.[3]

Saldırı zamanı yaklaştıkça Sakarya Meydan Muharebesi'nden önce çıkartılan, süresi üç defa uzatılan ve süresi 4 Ağustos'ta sona erecek olan Başkomutanlık yasasının yeniden uzatılması gündeme geldi. Bunun için Mustafa Kemal Paşa 20 Temmuz'da TBMM'de "*Ordunun maddi ve ma-*

*Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü E. Öğretim Üyesi

1 Bkz, Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi II.Cilt, 6. Kısım 1. Kitap, Büyük Taarruza Hazırlık ve Büyük Taarruz, (10 Ekim 1921-31 Temmuz 1922), (Haz. Alb. Vedat Şenyol v.d.) Genkur., Basımevi, Ankara, 1967.

2 Bilal N. Şimşir, İngiliz Belgeleri İle Sakarya'dan İzmir'e (1921-1922), İstanbul, Sıralar Matbaası, 1972, s.334.

3 Gazi Mustafa Kemal, Nutuk, Ankara, Web Basım Matbaası, 2006, s.436.

nevi gücü milli gayeyi tam bir güvenle gerçekleştirecek düzeye ulaşmıştır. Bu sebeple yüce meclisimizin yetkilerine lüzum kalmamıştır." diyerek yasadaki olağanüstü maddelere gerek olmadığını bildirdi. Başkomutanlık yasası Meclis'in verdiği kararla oy birliğiyle süresiz uzatıldı.[4]

Yunan Ordusu, Marmara ve Ege kıyılarına uzanan stratejik istikametleri kapayabilmek için, Büyükmenderes nehri ağzından itibaren Afyon ve Eskişehir üzerinden, Gemlik körfezine kadar 700 Km. lik geniş bir cephede yerleşmek zorunda kalmıştı. Yunan kuvvetlerinin oldukça dağılmasına yol açan bu sakıncalı durum, Türk taarruzu için kuvvetli bir neden teşkil ediyordu. Bu da Türk ordusunun düşmanın kuvvetlenmesine imkân bırakmamak bakımından harekâtın daha fazla geciktirilmemesini gerektiriyordu.[5]

Yunan Ordusu'nun özellikle moral gücü, Sakarya Muharebesi'nden sonra sarsılmış ve son zamanlarda Yunanistan'da baş gösteren partizan siyaset, ordu üzerinde de etkisini göstermeye başlamış, askerler arasında da barış ve terhis sözleri bir hayli itibar bulmuştu.[6]

Bununla beraber Yunanlılar, bir taraftan Eskişehir-Afyonkarahisar hattındaki mevzilerini güçlendirmeye çalışırken, diğer taraftan da Sakarya Muharebesindeki kayıplarını ikmal etmeye çalışmaktaydılar.

Yunan ihtiyat tümenlerinin durumlarında son zamanlarda göze çarpan yer değiştirmeler, Yunanlıların yeni bir harekete hazırlanmakta oldukları kuşkusunu artırmaktaydı. Diğer yandan, Yunanlılar, kontrolleri altında bulundurdukları Anadolu topraklarında Türk halkına işkenceler yapıyor, mal, can ve kutsal varlıklarına insafsızca saldırıyorlardı. Bu nedenle istila ordularını bir an önce memleketten uzaklaştırmak lazımdı.[7]

Bunun için Türk Ordusu 15 Eylül 1921 tarihinden geçerli olmak üzere seferberlik ilan ederek, 1899,1900 ve 1901 doğumlular silah altına alınmış, ordunun asker eksiği tamamlanmıştı. Ülkenin bütün kaynakları ordunun emrine verildi. Muharebelerin sona erdiği Doğu ve Güney cephelerinden birlikler Batı cephesine kaydırıldı.

4 Talat,Turhan. 30 Ağustos, Türk İstiklal Harbi'nde Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Muharebesi, İleri Yayınları, İstanbul, 2004, s.89-90.

5 T.İ.H., II. Cilt, 6. Kısım, 1. Kitap, s.183.

6 General Nikolaos Trikupis, General Trikupis'in Hatıraları, Çev. Ahmet Angın,İstanbul, Ar Matbaası, 1967, s. 83.

7 Yunanlılar, Rumlar ve Ermenilerin Batı Anadolu'da yaptıkları zulüm için bkz, Oğuz Aytepe, Batı Anadolu'da Yunan Mezalimi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2007.

20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması ile Çukurova'daki işgalini sonlandıran Fransa önemli miktarda silah ve cephane desteği verdi. Sovyetler Birliğinden gelen mali yardım da orduyu geliştirmekte kullanıldı. Kara kuvvetlerinin mevcudu 200.000'e ulaştı.[8] Ordunun yiyecek, giyecek ve cephane ihtiyacı yeterli düzeye getirildi.

Sakarya Meydan Muharebesi'nde Yunan Ordusu ağır yenilgiye uğratılmış, fakat henüz imha edilmemişti. Düşman yeni takviyeler almadıkça savunmada kalmak zorundaydı. Düşman silah ve kuvvet olarak yine de üstündü.

Mevsimin ilerlemiş olmasına rağmen Türklerin hâlâ taarruza geçmemiş olmaları, İngilizler tarafından Türk Ordusu'nun bir genel taarruz gücüne erişememiş olduğu şeklinde değerlendirildi. Ankara'nın yabancı basına da yansıyan bu gibi haberleri yalanlamaması, Türklerin taarruz edemeyeceklerine ilişkin İngiliz görüşünü destekliyordu. Bu nedenle İngilizler barışa yanaşmak istemiyor, içinde bulunulan durumu uzatarak barışı istedikleri koşullarda yapmak istiyorlardı. Yunanlılar da Türklerin gücünün bittiğine inanarak, barış masasına oturtmak ve pazarlık güçlerini yüksek tutmak için mümkün olduğu kadar geniş Türk toprağını elinde tutmak istiyordu. Bu nedenle Afyon-Eskişehir hattından daha gerilere çekilmek isteme- mişlerdi.

Türk ordusunun Başkomutanı Mustafa Kemal Paşa hesap adamıydı. Fethi Bey'in (Okyar) Temmuz ayında Paris ve Londra görüşmelerinden bir sonuç alınmaması üzerine Türk Hükümeti barış yolunun kapalı olduğuna hükmederek taarruz kararı aldı. Büyük Taarruz Planı'nın bir daha gözden geçirilmesi için, 27 Temmuz 1922'de Akşehir'de toplanılmasına karar verilerek gerekli hazırlıklar yapıldı. Bunları sağlamak üzere Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa 25 Temmuz'da Akşehir'e gelmiş ve Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ile işbirliği yapmıştı.[9]

Mustafa Kemal Paşa da 27 Temmuz'da Akşehir'e gelerek görüşmeler yaptı ve plan son şeklini aldı. 15 Ağustos'a kadar bütün hazırlıkların bitirilmesi kararlaştırıldı.

Düzenlenen bir futbol maçında bulunmak üzere Akşehir'e çağırıldıkları açıklanan ordu komutanları, 1. ve 4. Kolordu Komutanları, taarruz için 28/29 Temmuz gecesi düzenlenen planı inceleme ve tartışma toplantısına katıldılar. 30 Temmuz'da Başkomutan, Genelkurmay Başkanı

8 Bkz, T.İ.H., II. Cilt, 6. Kısım, 1. Kitap, s.267.

9 İsmet İnönü, Hatıralar, 1. Kitap, (Yay. Haz. Sabahattin Selek), İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1985, s.285.

ve Batı Cephesi Komutanı, plan üzerinde son çalışmaları yaparak, 26 Ağustos 1922'de taarruza başlanmasına karar verdiler.

Gerekli emirleri almış olan komutanlar görev yerlerine dönerek son hazırlıklara koyuldular. İsmet Paşa 6 Ağustos'ta taarruz hazırlık emrini yayınladı.[10]

Başkomutan 16 Ağustos'ta Batı Cephesi Komutanlığına gönderdiği emirde: "Osmanlı Bankası'nda bulunan 600.000 küsur liranın Milli Savunma Bakanlığı emrine verildiğini, bütün hazırlıkların beş, on gün içinde sonuçlandırılmasını, bir iki güne kadar Konya yoluyla cepheye geleceğini" bildirdi.

Buna karşılık Batı Cephesi Komutanlığı aynı gün, verdiği cevapta: " Harekât için Sandıklı ambarının boş olduğu, obüs bataryaları cephanelerinin henüz gelmediği... Şimdiye kadar avcı uçaklarından ikisinin hazırlandığı, üçüncüsünün de hazırlanarak ileri gönderileceğini, çarık ihtiyacının giderilmesini, bunların tamamlanmasıyla 26 Ağustos'ta taarruza başlanabileceğini" bildirdi.[11]

Başkomutan üç avcı uçağıyla yetinmek gerektiğini, ihtiyaçların karşılanacağını, taarruza 26 Ağustos'ta başlanmasının mümkün olabileceğini bildirerek, hazırlıklar konusunda fazla endişelenilmemesi dileğinde bulundu.

Yunan kuvvetleri, büyük ve kuvvetli bir grupla Afyonkarahisar-Dumlupınar arasında bulunuyordu. Diğer kuvvet grupu ise Eskişehir bölgesinde idi. Bunun dışında Menderes bölgesinde ve İznik gölü civarında kuvvetleri vardı. Düşman cephesi Marmara'dan Menderes'e kadar uzanıyordu. Yunan kuvvetleri 12 tümenden oluşan toplam üç kolordu ve üç tümene eşit sayılabilecek bağımsız birliklerden ibaretti. Türk ordusu ise iki ordu ve cepheye bağlı diğer birliklerle birlikte 18 tümen, 3 tümenli süvari kolordusu ve er sayıları daha az olan 2 süvari tümeninden ibaretti. İki ordu karşılaştırıldığında insan ve silah güçleri birbirine denk bulunuyordu. Ancak Yunan ordusu Batılı müttefiklerinden aldığı yardımla harp araçları ve teknik gereç bakımından daha üstündü. Türk ordusu ise süvari sayısı bakımından üstündü ve gereken moral gücüne, azim ve iradesine dayanıyordu.

Afyon-Dumlupınar ve Eskişehir bölgelerinde hendek ve tel örgülerle "aşılamaz-geçilemez" şeklinde değerlendirilen bir müdafaa hattı kuran Yunanlılar, İzmir'de şaşkınlıklarından 30 Temmuz 1922'de "İyonya Hükümeti" ni ilan ettiler. Amaç Batı Anadolu'yu Anadolu'nun bütünlüğünden koparmaktı. Ankara Hükümeti bu girişimi 9 Ağustos'ta protesto etti. İtilâf Devleri de 13 Ağustos'ta "İyonya" yı reddettiklerini bildirdiler.[12] Başka bir girişimleri de ; Trakya'daki "Paleolog Bölüğü" ile İstanbul'u işgal ve Türk sahillerini abluka altına almaktı. Fakat, Fransa ve İtalya hükümetleri tarafından kabul edilmedi.[13]

İnisiyatifini kaybeden Yunan ordusunun ateş üstünlüğünü etkisiz kılabilmek için yapılacak taarruzun bir baskın şeklinde olması zorunluydu. Yunan cephesinin bir kesimine ani bir darbe indirilerek cephe çökertilmeli, en kısa zamanda kesin sonuca gidilmeliydi. Taarruzun kesin sonuçtan uzaklaşması ve uzun sürecek bir karşılıklı tüketme muharebesine dönüşmesi son derece tehlikeli olabilir, Anadolu bir tükenişle karşı karşıya kalabilirdi.

Hazırlanan taarruz planına göre 1. Ordu kuvvetleri Afyon'un batısından kuzeye doğru taarruza geçtiklerinde, Afyon'un doğusu ve kuzeyinde bulunan 2. Ordu kuvvetleri de taarruzla düşmanın kesin sonuç almak istediğimiz 1. Ordu bölgesine kuvvet kaydırılmasına engel olacak ve Döğer bölgesinde bulunan düşman ihtiyatlarını kendi üzerine çekmeğe çalışacak ve süvari kolordusu da Ahır Dağlarından aşarak düşman yan gerilerine saldıracaktı.[14]Taarruz, strateji ve aynı zamanda bir taktik baskını halinde yürütülecekti. Bunun mümkün olabilmesi için kuvvetlerin yığınak ve hazırlıklarının gizli kalmasına önem vermek lazımdı. Bu nedenle bütün yürüyüşler gece yapılacak, birlikler gündüzleri köylerde ve ağaçlıklar altında dinleneceklerdi. Taarruz bölgesinde yolların düzeltilmesi vesaire gibi faaliyetlerle düşmanın dikkatini çekmemek için diğer bazı bölgelerde de aynı şekilde yanıltma hareketlerinde bulunulacaktı.[15]

20 Ağustos'ta, saldırı kararı alındıktan sonra Başkomutanlık ve cephe karargâhı önce Şuhut kasabasına, daha sonra Kocatepe'nin güneybatısındaki "çadırlı ordugâha" taşınmış ve o akşam

10 Türk İstiklâl Harbi, II. Cilt, Batı Cephesi, 6. Kısım, II. Kitap, Büyük Taarruz, (1-31 Ağustos 1922), Ankara, Gnkur. Basımevi, 1968, s.21.

11 A.g.e., s.28-29.

12 Gothard Jaeschke, Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, I., Ankara, 1970, s.187-189.

13 Fahri Belen, "Yunan Cephesi Nasıl Yarıldı ?" Büyük Zafer'in 50. Yıldönümüne Armağan, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1972, s.100.

14 İsmet Görgülü, On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993, s.287.

15 Gazi Mustafa Kemal. a.g.e., s.449.

Anadolu'nun dış ülkelerle olan bütün haberleşmeleri kesilmişti.[16]

26 Ağustos saat 3'te Başkumandan, Genelkurmay Başkanı, Garp Cephesi Kumandanı karargâhtan, 1. Ordu gözetleme yeri olan Kocatepe'ye geldiler.[17] Saat 5.30'da topçularımızın bir buçuk saat süren topçu ateşi başladı. Daha sonra topçu ateşi geriye kaydırıldı. Bütün cephe hücuma kalktı. Hücum kolları topçu ateşiyle açılmış olan yerlerden düşman siperlerine girdiler.[18] Bu kırıcı ve kanlı bir saldırıydı. Türkler, geçen günler içinde gizlice yaptıkları düzenlemelerle yerel bir üstünlük sağlamışlardı. Yağız Anadolu piyadeleri, Sinan Paşa'dan Afyonkarahisar'ın doğusundaki demiryoluna kadar uzanan cephe boyunca, Yunanlıların öldürücü ateşleri karşısında tepelere fırtına gibi tırmandılar.[19]

26 Ağustos günü Cephe tayyare bölüğü ile Altıntaş, Döğer ve Afyonkarahisar bölgelerinde 12 uçuş yapılmış, keşif uçuşları düşman ihtiyat grubunun durumunu tespit ederek gördükleri önemli hedeflere bomba ile taarruz etmiş, av uçakları dört hava muharebesi yaparak üç düşman uçağını kendi hatları gerisine inmek zorunda bırakmış, birisini düşürmüştü.[20]

27 Ağustos'ta saldırı bütün hızıyla sürmüş ve Afyonkarahisar kurtarılmıştır. Başkomutanlık karargâhı ile Batı Cephesi Komutanlığı karargâhı hemen Afyon'a taşınmıştır.

28 Ağustos'a doğru Yunan Ordusu bozguna uğramış bir halde düzensizce batıya doğru kaçarken, yolu üzerindeki köy ve kentleri, Eskişehir, Çalköy, Dumlupınar ve Uşak'ı yakmış; binlerce Türk sivil halkı öç alarak öldürmüştür.[21] Durum muhakemesi yapan komutanlar, harekete geçerek muharebenin hemen sonuçlandırılması ve düşman çekilme yollarının tamamen kesilmesi ve düşmanı çarpışmaya zorlayarak, teslime zorlamışlardır. Karar süratli ve düzenli bir şekilde gerçekleşmiştir.

30 Ağustos'ta, mağlup düşman ordularının büyük bölümü Aslıhanlar civarında kuşatıldı. Düşmanın ana kuvvetleri Mustafa Kemal Paşa'nın idare ettiği Dumlupınar Meydan Muharebesinde imha edildi ve pek çok esir alındı. Çekilmeye mecbur edilen düşman, bütün motorlu ve tekerlekli araçlarını, cephane ve malzemenin çoğunu muharebe meydanında terk etti.[22] Meydan muharebesinde, gecikmeler ve taktik hatalar nedeniyle 5. Yunan tümeninin bir kısmı ile, 9. Tümen Komutanı Albay Gordikos müfrezesi, gece de Trikopis komutasında 7-8 bin kişilik kuvvet çekilmeyi başardı. Ancak, 4. Tümen Komutanı Dimaras ile 12. Tümen Komutanı Kalido- pulos birlikleriyle 1 Eylül'de, Trikopis de 2 Eylül'de Uşak'a yakın Karlık köyü yakınlarında tutsak alındı.[23] Mustafa Kemal Paşa, General Trikopis ile beraberindekileri yaptıkları vahşete rağmen hoşgörü ile karşıladı ve onu teselli etti. Trikopis Yunan Ordusu başkomutanlığına atandığını Mustafa Kemal Paşa'dan öğrendi.

30 Ağustos günü büyük kısmı yok edilen düşman, kalanıyla çekilmeye başladı. Türk ordusu da esas olarak 31 Ağustos günü takibe geçti. Batı Cephesi Komutanlık Karargâhı Afyon'dan Dumlupınar'a geldi.

30 Ağustos 1922 taarruz harekâtı, Türk ordusunun kesin zaferi ile sonuçlanmıştır. Gazi Mustafa Kemal'in fiilen yönettiği Büyük Taarruz'un bu son safhası Türk askeri tarihine Başkomutanlık Maydan Muharebesi olarak geçti.[24] Başkomutan Meydan Muharebesi Yunan literatüründe "Ali Veran Savaşı" olarak anılmaktadır.[25]

Başkomutan 1 Eylül'de "Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri..." emri ile Türk ordusuna son hedefini göstermiş oluyordu. Takip harekâtının başlaması karşısında Yunan kuvvetlerinin tutunması olanaksızdı. General Frangos düzensiz şekilde firar eden ve subaylara itaat etmeyen askerlerin düşmanla temastan kaçınılmasını

16 Mehmet Önder, "Akşehir'de Garp Cephesi Karargâhı ve Büyük Taarruz", Büyük Zafer'in 50. Yıldönümüne Armağan, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1972, s.257.

17 İstiklâl Harbi II. Cilt, 6. Kısım, II. Kitap, Büyük Taarruz (1-31 Ağustos 1922), s.89.

18 İ. Hakkı Tümerdem, Türk İstiklâl Harbi Yunan Cephesi, İstanbul, Resimli Ay Matbaası, 1941, s.173-174.

19 Michael Llewellyn Smith, Anadolu Üzerindeki Göz, Çev. Halim İnal, İstanbul, Hürriyet Ofset, 1978, s.315.

20 Türk İstiklâl Harbi, V. Cilt, Deniz ve Hava Harekâtı, (Haz. Em.Alb.Saim Besbelli-Em. Kur. Alb. İhsan Göğmen), Ankara, Gnkur. Basımevi, 1964, s.179.

21 Askerlik açısından hiçbir gereği yokken köylerin ve kentlerin yakılması Yunan devleti tarafından inkâr edilmemiş ve Lozan barışında, tazminat olarak Türkiye'ye (Edirne batısındaki) Karaağaç'ı vermiştir. Bkz, Bilge Umar, Yunanlıların ve Anadolu Rumlarının Anlatımıyla İzmir Savaşı, İstanbul, Anka Basım, 2002, s.118.

22 G. Asperas. "Küçük Asya Harekâtı", Yunan Askeri ve Bahri Ansiklopedisi, Cilt, I, Çev. Vasil Kiryakidis, Ankara, 1957, (GATSEB Kütüphanesi), s.8.

23 Fahri Belen. a.g.e., s.70.

24 Türk İstiklâl Harbi II Cilt, 6 Kısım, III. Kitap, Büyük Taarruzda Takip Harekâtı, (31 Ağustos-18 Eylül 1922), Ankara, Gnkur. Basımevi, 1968,s.254.

25 Nilüfer Erdem, Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923), İstanbul, Paragraf Basım Sanayi A.Ş, 2010, s.470.

Başkomutanlığa bildirmiş, Başkomutanlık da Buldan - Alaşehir hattı doğusuna çekilmeyi onaylamıştı.

İngilizler ve müttefikleri, Yunan ordusunun büyük bir kısmının imhasından sonra, kalanların da yok edilmesi için girişilmiş olan takip harekâtının hızla gelişmesi karşısında büyük bir endişeye düştüler. Muharebe meydanından kurtulmuş olan kısımları imhadan kurtarmak için 4 Eylül 1922'de Uşak'ta bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya mütareke teklif ettiler. Başkomutan 5 Eylül'de verdiği yanıtta; Yunan ordusunun mağlup olduğu, mukavemet göstermesi ihtimali olmadığı, Anadolu için görüşmelere yer olmadığı, görüşmelerin ancak Trakya için bahis konusu olabileceği ve şartlarını bildirdi. Başkomutan'ın şartları kabul edilerek tekrar mütareke isteğinde bulunuldu.[26]

Bursa istikametinde kaçan 3. Yunan Kolordusunu takip eden Türk kuvvetleri önce Bilecik'i, 6-7 Eylül'de İnegöl ve Yenişehir'i işgalden kurtardı. Öncü kuvvetler 7-8 Eylül'de Manisa ve Menemen'e, 9 Eylül öğleden evvel İzmir'e girdi. Türk kuvvetleri inanılması güç bir harekâtla 15 günde 450 kilometre mesafe katederek İzmir'e girmişti.

Torbalı ve Menderes vadisinden çekilen Yunan kuvvetleri kısa çarpışmalardan sonra teslim olmak zorunda kaldılar. Mezalime katılmış olan Rumlar da Anadolu topraklarından kaçan Yunan askerleri ile birlikte adalara kaçtılar.

10 Eylül'de Bursa işgalden kurtarıldı. Kocaeli Grupu Marmara bölgesinde bulunan Yunan kuvvetlerine taarruz ederek tutsak etti. Kaçanlar takip edildi. Kapıdağ yarımadasına kadar çekilen Yunan birliklerine son darbe 18 Eylül'de vurularak bölge düşmandan temizlendi. Böylece Batı Anadolu'da harp esirleri dışında Yunan askeri kalmadı.

Büyük bir felaketle karşılaşan Yunan ordusu "Küçük Asya" Savaşında; savaş alanlarında 19312, diğer nedenlerle 4878 ölü,18095 kayıp ve 48880 yaralı olmak üzere, toplam 91215 kayıp vermişti.[27]

30 Ağustos zaferinden sonra Yunanistan'da ihtilâl patlak verdi. Anadolu macerasından sorumlu tutulan dördü sivil, ikisi general, altı devlet adamı kurşuna dizilerek cezalandırıldı. Yunan Prensi Andrew bir İngiliz zırhlısıyla kaçtı. Kral Konstantin Atina'da tahtını terketti. Başta Trikopis olmak üzere pek çok Yunan generali, subay ve erleri esir alındı.

Yunanistan'ın Anadolu'daki yenilgisi Yunan tarih yazımında "Küçükasya felaketi" (Mikrasiatiki katastrofi) diye adlandırılmakta ve bu felaketle Yunanlıların "Megali İdea" sı (Büyük Yunanistan ideali) fiilen sona ermekteydi.

Yunanlıların Anadolu'dan çıkartılmaları yurt içinde ve dışında büyük yankılar doğurmuştu. Yurtiçinde Başkomutan ile bütün subay ve erler kutlanmış, yurtdışında Tiflis ve Hindistan Müslümanları ile Buhara bilim kurulu, Afgan Elçisi Ahmet Han ile Sovyet Elçisi Aralov da zaferi kutlamışlardı.

Yunan Ordusu'nun on beş gün içinde imhası ile sonuçlanan "Büyük Zafer", Başkomutanın büyük riski göze alarak, güçlü bir sıklet merkezi yapmak, taarruzda baskını sağlamak, denk kuvvetle ateş üstünlüğüne sahip düşmana karşı savaşta kesin yerini seçme, doğru karar verme, iç ve dış politikayı iyi yönetmek, milleti ve orduyu savaşa hazırlamaktaki üstün başarısıyla kazanıldı. Türk Ordusu 4-5 ayda parçalanamaz denen Yunan Cephesi'ni birkaç günde parçaladı.15 günde 500-600 kilometre yol aldı. Büyük bir orduyu imha etti. Bu büyük başarı içte milli bütünlüğü ve güveni sağladı. Öldü zannedilen Türk Milleti'nin azmi, bu düşünceyi yıktı. Mudanya Ateşkes Antlaşması ve Lozan Antlaşması'nın imzalanması bakımından büyük güç kaynağı oldu. Tam bağımsız Türk Devleti olan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Türk Devrimi'nin güç kaynağı yine bu zafer oldu. Sevr ile "Doğu Sorunu"nu diledikleri gibi çözebileceklerini zanneden İtilaf Devletleri Türkiye'nin gücünü ve Lozan 'da Doğu Sorunu'nun kapandığını kabul ettiler.

Büyük Zafer'in Başkomutanı sadece askeri bir kahraman değil, hasımlarının da kabul ettiği gibi taktik, stratejik ve politik düzeyde 20. yüzyılın en önde gelen komutanlarından ve liderlerinden birisidir.[28] O Nutuk'ta, Büyük Taarruz için, "...Her safhasıyla düşünülmüş, hazırlanmış, idare edilmiş ve zaferle sonuçlandırılmış olan bu hareket, Türk ordusunun, Türk subay ve komuta heyetinin yüksek kudret ve kahramanlığını tarihe geçiren büyük bir eserdir. Bu eser, Türk Milletinin hürriyet ve bağımsızlık fikrinin ölümsüz abidesidir. Bu eseri yaratan bir milletin evladı, bir ordunun başkomutanı olduğumdan dolayı sonsuzluğa kadar mutlu kalacağım." demiştir.

26 TİH, II. Cilt, 6. Kısım, III. Kitap, Takip Harekâtı, s.141-142.

27 Yunan Gnkur. Başkanlığı'nın son yayımı için bkz.,A History of The Hellenic Army 1821-1997, Atina, Hellenic Army General Staff, 1999, s.170.

28 Suat İlhan. "Atatürk ve Atatürkçülük Karşıtları", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Temmuz 1994, Sayı,29, s.306.

ATATÜRK'ÜN GİYİM, KUŞAM KÜLTÜRÜ VE KULLANDIĞI MARKALAR

Dr. Ali GÜLER*

Elbiseleri ve Gömlekleri

Bilindiği gibi Mustafa Kemal Atatürk daha çocukluğundan itibaren giyim kuşamına çok özen göstermiş bir insandı. Çevresindekiler anılarında daima onun bu özelliğini vurguladıkları gibi, Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi'nde sergilenen elbiseleri görüldüğünde de bu durum rahatlıkla anlaşılmaktadır. O, hem güzel giyinen hem de giydiğini yakıştıran bir insandı. Kumaşlarda özellikle yerli malı kullanmaya özen gösteren davranışı ile de etrafındakilere ve milletine örnek olan bir insandı.

Özellikle 1929 yılından itibaren Atatürk'e elbise diken iki kardeş terziydi: Jan Plüris ve kardeşi, aynı zamanda makasdarı olan Aleko Plüris. "*M*üessesemiz uzun müddet padişahlara, prenslere, asilzadelere ve memleketin tanınmış şahıslarına elbise dikmiş, onların giyecekleri kumaşları ithal etmişti. Büyük Ata'ya kostüm dikmek şerefine ilk defa 1929 yılında nail oldum" diyen Jan Plüris, Atatürk'ün giyim kültürü hakkında şunları anlatıyor:

"*Emir buyurmuşlar, beni Ankara'ya çağırtmışlardı. Müessesemizi eskiden beri tanıdıkları için Avrupa modası hakkında sualler sordular. Sonra yerli kumaş sanayimiz hususundaki naçiz kanaatlerimizi öğrenmek istediler. Tevazuu, alçak gönüllülüğü, bizim gibi lalettayin bir insanla hasbihal edecek kadar nezaket göstermesi, onun büyüklüğünü büsbütün artırıyor, eşsizliğini büsbütün yüceleştiriyordu.*

O devirde ithalat serbest olduğu için Türkiye'ye Dünyanın her köşesinden kumaşlar geliyordu. Yerli sanayimizde İpekiş *kumaşlarının nefasetinden bahsedince hemen emrettiler, araba hazırlandı ve o zaman Ankara'da bulunan* İpekiş *Fabrikasına beni gönderdiler ve dört kostümlük kumaş kestirmemi istediler. Vatanperver olan Büyük Ata, aynı zamanda çok da milliyetperverdi. Türk kumaşını, yerli malını en klas Avrupa mamulüne bile değişmezdi. Nitekim ondan sonra hep yerli malı giymeye başladı.*

Giyimde, kuşamda mübalağaya kaçmayan fanteziyi severdi. Avrupa modasını yakınen takip eder, fakat kendine yakışmayanı asla giymezdi. Onun kadar zarif giyinen bir insan az gördüm desem yeridir. Uzun müddet askerlik etmiş bulunmasına rağmen, bir İngiliz centilmenine parmak ısırtacak derecede üstün zevki vardı.

Karşısındakine ilk anda bile büyüklüğünü kabul ettiren bir hususiyete sahipti.

Devlet reisi olmayıp alelade bir memur, bir tüccar olsaydı bile onu görenler şahsiyetinin kudretinden, dehasının ezici azametinden kendilerini kurtaramazlardı. O, çok büyük bir insandı.

Prova yaptırırken asla titizlik göstermez, elbiselerinin teslim tarihi için bizleri katiyen sıkmazdı. Karşısındaki kim olursa olsun ona kıymet verircesine konuşur, fikirlerine, anlattıklarına alaka gösterir, hasbıhalden kaçınmazdı. O ölmeyecekti... Asıl O, şimdi sağ olacaktı."[1]

Atatürk, 41 numara yakalı gömlekler giyerdi. En sevdiği gömlek stili de gömlekçilerin "apaş" stili diye ifade ettiği kalın, devrik yakalı gömleklerdi. Ata'nın gömleklerini ve frak gömleklerini diken Petro Martino hatıralarında bu konuda şu bilgileri veriyor:

"*Ponje ipekten başka gömlek giymezdi ve yerli sanayi kuruluncaya kadar da gömleklikleri Japonya'dan, Fransa'dan gelirdi. Ondan sonra bir daha da ecnebi kumaşından gömlek giydiğini görmedik. O'na ilk gömleklerini Strongilos Biraderler firması dikmişti. Ben o zamanlar 8 yaşında ve bu müessesede çıraktım. Ölçüsünü sonradan Kemalât adını alan Yani Delagramatika adında bir kalfa alır, Simo adında müessesenin baş makasdarı keser, Evdoksia adındaki bir işçi kız dikerdi.*

İstiklal Savaşı sırasında yerli Rumların Anadolu'ya, bilhassa Ankara'ya geçmeleri yasak olduğu için, müessese Yunan tebaalı *Yani'yi Ankara'ya göndermeğe mecbur olmuştu. Sonradan Kemalât adını alan Yani'nin, Ata'nın gömlekçiliğine başlaması böyle olmuştur. 1929 yılında ben de bir iki kere Yani ile birlikte Ankara'ya gömlek taşımağa gitmiştim. Vaktaki aradan yıllar geçti, Ata İstanbul'a geldi ve Dolma-*

* Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yarı Zamanlı Öğretim Elemanı

1 "Giyimde, Kuşamda İfrata Kaçmaz, Fanteziyi Severdi", Hürriyet, 10.11.1963

bahçe Sarayı'nda kalmağa başladı. O zaman ben düşünmeğe başladım. Büyük liderimize biz Türk işçileri neden gömlek yapmayalım da bir Yunanlı hala onun gömleklerini diksin?

Bu sırada Galatasaraylı (Aslan) Nihat Bekdik ile bir mağaza açmış, beraber çalışıyorduk. Mağazamıza devrin meşhur şahısları gelir giderdi. Bir gün, merhum Atina Büyükelçimiz Ruşen Eşref Ünaydın *Bey mağazaya geldiği zaman fikrimi kendilerine açıkladım. Memnun oldu ve durumu Ata'ya aksettireceğini bildirdi.*

Nitekim kısa bir süre sonra Yalova'da köşkten bir davet aldım ve hemen icabet ettim. Vaktiyle Kemalât'ın yanında çalışırken Atatürk'ün bütün ölçülerini defterden çıkarmıştım. Ata 41 numara yaka giyerdi ve gömlekçilikte Apaş stili diye bilinen kalın kenarlı, devrik yakalara bayılırdı. Nitekim spor elbiseli resimlerinde bu yakalara sık sık rastlayabilirsiniz.

Büyük önder çok munis bir insandı. Ölçü alınırken sakin durur ve heyecanlandığımızı gördükçe gülerek bizi teskin eder, rahat çalışabilmemize imkân verirdi. Ne büyük adamdı O, yarabbi... Ne eşsiz insandı.

Hiç unutmam, bir seferinde ısmarladığı frak gömlekleri dükkândan çalındı. Ne yapacağımızı şaşırdık. O gün neredeyse yüreğimize inecekti. Polisler seferber oldu. Yüzlerce gömlek içinde yalnız Atatürk'ün gömleklerinin çalınışına bir mana verememiştik. Neticede anlaşıldı ki bu bir meslektaşımızın azizliği imiş... Ama çektiğimiz korkuyu hatırladıkça hala tüylerim ürperir. Halbuki büyük Ata'ya bu hikâye *anlatıldığı zaman o gülüp geçmiş.*

Bir seferinde Kemalât anlatmıştı. Ata'ya beyaz desen üzerine kırmızı, mavi, mor, nefti, yeşil, pembe, turuncu, lacivert kalın çizgili bir sandık Lyon ipeklisi Fransa'dan hediye gönderilmiş... Yani'yi saraya çağırıp Ata'nın huzuruna çıkarmışlar. Büyük Önder kumaşlara bakmış, mavi çizgili ipekliyi ayırıp, 'bu demiş, dost rengidir.' Sonra da kırmızı çizgili ipekliyi işaret edip, 'bu da benim rengimdir. Bana bunlardan iki gecelik entarisi dikiniz. Diğerlerinden de hanımlara rob yaparsınız...'

O, dostluk konusundaki fikirlerini telkin etmek, milletine duyurmak için en ufak fırsatlardan bile istifadeyi en iyi bilen büyük bir liderdi."[2]

2 "Gömlekçisi Petro Martino Anlatıyor: Bir Seferinde Frak Gömlekleri Çalınmıştı", Hürriyet, 10. 11. 1963

Ayakkabıları, Çizmeleri ve Terlikleri

Atatürk 42 numara ayakkabı giyerdi. Çizme, potin ve iskarpin olarak üç kalıp kullanırdı. Genç subaylık yıllarından başlayarak ölümüne kadar uzun yıllar Atatürk'ün ayakkabılarını, terliklerini yapan ve ona dört yıl "emireri" olarak hizmet eden, aslen Kayserili bir Rum olan "Altın Çizme"nin sahibi Onufri Karkilidis (Altuns)[3] Ata'nın ayakkabı kültürü ile ilgili olarak şunları anlatıyor:

"O, kelimelerin tarifine sığmayacak kadar büyük bir insandı... Daha pek genç bir subayken müşterimdi. Askere gideceğim sırada, beni yanına alıp Şam'a götürdü. Ona tam dört sene emirerliği ettim. Cumhuriyetin ilanından sonra da beni bırakmadı. Ayakkabılarını daima bana yaptırırdı. İsviçre'den İtalya'dan pabuç getirtilme tekliflerini daima reddetmişti. İstediği pabuçların daima rengini söyler, cinsini ve şeklini seçmeyi bana bırakırdı. Ayrıca para konusunda da itiraz etmez ne istersem onu verirdi. Tam 40 sene ona hizmet verdim. Beni arkadaş gibi kabul eder, her zaman büyük iltifatta bulunurdu...

42 numara ayakkabı giyerdi. Ona göre çizme, potin ve iskarpin olarak 3 kalıbım vardı. Emretti mi, hemen ayakkabılarını yapar götürürdüm. Bazen ayağı şişer, o zaman iskarpin sıkar, bana da çatardı... Ben de cevap verirdim: 'O kadar pabucunuz var paşam, onları giysenize... Eskimez merak etmeyiniz. Eskise bile, ben emrinize amadeyim...' Hasis değildi, fakat hesabını bilen adamdı. Lükse kaçmaz, pabuçları eskimeden pek, iskarpin ısmarlamazdı...

Bir keresinde terlik ısmarlamıştı. Özenip, bezenip bir çift yaptım. Sonra hoşuna gitti, dokuz çift daha ayrı renk ve deriden yaptım. Dükkânıma uğradığı bir gün bunları gördü ve hepsini birden satın aldı. Sonra İran Şahı ile İngiltere Kralı'na da terliklerinden bahsetmiş, arzu ettiler, onlara da terlik ve iskarpin yaptım, pek memnun kaldılar..."[4]

Atatürk ömrünün son yıllarında Altın Çizme Onufri Karkilidis'in dükkânına genellikle manevi evladı küçük Ülkü ile birlikte gelirdi.

Atın Çizme Onufri Karkilidis'in çırağı olarak yanında çalışan ve Atatürk'ün pek çok ayakkabısını yapan Tanaş Elefteriadis de anı-

3 Karkilidis söyleşinin yapıldığı 1963 yılı Kasım ayında evinde hasta yatmaktadır.

4 "Üç Kalıbı Vardı ve 42 Numara Ayakkabı Giyerdi...", Hürriyet, 10. 11. 1963

larında Atatürk'ün ayakkabı kültürü hakkında önemli bilgiler vermiştir. O bu konuda şunları anlatıyor:

"Biz Rusya'dan İstanbul'a göçmen olarak gelmiştik. Hem eve bir katkım olsun hem de bir mesleğim olsun diye daha küçük yaşlarda Eminönü'nde bir kahvehanede çalışmaya başladım. Altuns Usta diye bir kunduracı vardı. Bir gün babama 'bu çocuğa iyi bir meslek lazım gelsin benim yanımda kunduracılık mesleğini öğrensin' deyip beni babamdan istemişti. Ben o zaman çocuk olduğum için hangi mesleğin iyi olduğunu bilmiyorum tabi. Babam en sonunda beni Altuns Usta'nın yanına verdi. Ustam Kayserili bir Rum idi. O zaman onları da askere alıyorlardı.

Benim ustam bir süre sonra askere gitti. Savaş devam ettiği için ustamı Filistin Cephesi'ne gönderdiler. Atatürk o sıralar Filistin Cephesi'nde komutanlık yapıyordu. Atatürk ayakkabılarının tamiri için ustamı yanına almıştı. Böylece ustam bir süre Atatürk'ün ayakkabılarını tamir etmişti. Daha sonra Atatürk'e yeni ayakkabılar lazım olduğu için ustam benden yeni ayakkabılar istemeye başladı. Ben de o zamanlar daha yeni usta olmuşum. Atatürk'ün ayak yapısı biraz değişikti, başparmağı aşağı tarafa basıyordu. Ben de hünerimi ortaya koyma heyecanı ile dört ayakkabı yapıp gönderdim. On beş gün sonra bir "tamim" geldi. Atatürk yaptığım ayakkabıları beğenmiş ve ayakkabıları bundan böyle benim yapmamı söylemişti. O zamanlar moda ne ise ben ondan yapıyordum. Böylece Atatürk'ün ayakkabılarını yapmaya başladım...

Atatürk Yalova'dayken beni yanına çağırmıştı. Ben de Yalova'ya Atatürk'ün yanına gittim... Böylece Atatürk ile ilk defa 1927 yılı yazında Yalova'da tanışmış oldum.

Atatürk benim gözümde büyük bir adamdır. O yedi düvele karşı büyük başarılar kazandı. Her zaman haklının yanında yer alır, haksızlığı hiç sevmezdi. Bizlere karşı çok şefkatli idi. Her zaman hal hatırımızı sorar dertlerimizle yakından ilgilenirdi. Bana bir arkadaş gibi davranırdı. Hatta benimle şakalaşırdı bile. Ona ayakkabı yapmaktan her zaman zevk duyardım...

Atatürk her zaman yenilik istiyordu. Bu yeniliği giysilerinde rahatlıkla görebilirsiniz. Ayakkabılarında moda ne ise o, onu istiyordu. Ayakkabılarını sağlam yapmaya çalışıyordum. Zaten eskiden çok iyi ustalar vardı. Her zaman işlerini sağlam yaparlardı. Bugün böyle ustalar çok azdır. O zamanlar Girit'ten Türk ustalar gelirdi, onlar fevkalade ustalardı. Dediğim gibi kendi giyinmesini de bilirdi, kullanmasını da. Fakat Atatürk'ün ayakkabıları devamlı çalınırdı. Herhalde herkes ondan bir hatıra almak için çalardı ayakkabılarını. Bir gün Atatürk beni yanına çağırdı, bana 'bu ayakkabıları kalıpla birlikte yapın' dedi. 'Niçin?' dedim. O da bana 'çalan kalıpsız mı çalsın?' demişti.

Bir gün beni Dolmabahçe Sarayı'na çağırmışlardı. Burada Atatürk'ün beslediği bir köpeği vardı. Köpek bir gün Dolmabahçe'de Atatürk'ün ayakkabılarının bulunduğu odada Atatürk'e ait ayakkabıların uçlarını, ökçelerini dişlemiş, ayakkabıları yırtmıştı. Kendisi bu ayakkabıları bana gösterdiği zaman, 'Paşam bu köpeği iyi besleyin' dedim. 'Niye?' deyince 'bana iş çıkıyor' demiştim. Bu söz Atatürk'ün çok hoşuna gitmişti.

O zamanlar moda kaba, çift köseleli ayakkabılardı. Biz yeni ayakkabılar yapınca bunlar moda oluyordu, millet de giyiyordu. Şimdi yine başladı kalın, kaba ayakkabı modası.

Sayısız ayakkabı yaptım Atatürk'e. Çok ayakkabı yapmamın sebebi Atatürk'ün ayakkabılarını devamlı çalınmasıydı, onlar çalındıkça ben de yapıyordum. Şunu gördüm; yaptığım ayakkabılardan düğmeli bordo ayakkabıları çalmıyorlardı. Herhalde insanlar o tip ayakkabıları sevmiyorlardı. En çok çalınan ayakkabı ise iskarpindi. Kendisi bütün yaptığım ayakkabıları beğenirdi, ayakkabılarda renk ayırt etmezdi. Ama ben de onun ne istediğini bilirdim. Onun için Atatürk benden çok memnundu.

'Atatürk'ün ayakkabı yaptırdığı başka kimse var mıydı?'

Hayır. Atatürk'e ayakkabı yapan başka kimse yoktu. Ben, ustam Altuns selamına ona ayakkabı yapıyordum. Yani ustam aracılığıyla Atatürk'e ayakkabılarını ulaştırıyordum. Ama 1932 yılında Atatürk bir gün ustamı ziyarete geldiği zaman orada ayakkabılarını benim yaptığımı anladı.

Atatürk bir ara bana yedi çift ayakkabı sipariş vermişti. Bana ayakkabılar bağcıksız olacak, rahat olacak, hafif olacak diye tembihte bulunmuştu. Ben o sıralar makosenleri icat etmiştim. Yaptığım ayakkabıların arasında bir tane mantarlı ayakkabı vardı. Ayakkabının içinde mantar olduğu için ayakkabı görünüş olarak biraz kaba duruyordu. Atatürk, ayakkabıya biraz tereddütlü bakarak 'bu ayakkabı ağır olacak' dedi. Ben de kendimden

emin, 'yok Paşam' dedim, 'bu ayakkabının içinde mantar var sizi bile mantara bastıracağız' dedim. Paşa bu lafı duyunca güldü."[5]

Atatürk'ün Kullandığı Markalar

3 Kasım 1928'de TBMM'nin bir yasayla Türk Alfabesi'nin kabulünden sonra Atatürk kendisi için bir marka yapılmasını istedi. O zaman henüz "*Gazi Mustafa Kemal*" diye anılıyordu. Nihayet Darphane uzmanlarından Güzel Sanatlar Akademisi (o zamanki adıyla Sanayii Nefise Mektebi) tezhip hocası İsmail Hakkı Bey (merhum İsmail Hakkı Altunbezer), "*G. M. K.*" harflerinden oluşan markayı çizdi. Atatürk bunu beğenerek kullandı. Hususi kâğıtlarında ve kendisine ait bazı eşyalarda hep bu marka vardı.

2 Temmuz 1934'te Soyadı Kanunu kabul edildi. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 24 Kasım 1934 tarihli toplantısında ise Gazi Mustafa Kemal'e "*Atatürk*" soyadını verdi. 17 Aralık 1934 tarihli toplantısında da bu soyadının başkası tarafından alınmasını önleyen kanunu kabul etti. O, bundan sonra "*Kemal Atatürk*" diye anılacaktı. Tabii, markasının da değişmesi gerekiyordu. Bu vazife, yine İsmail Hakkı Altunbezer'e verildi. O da "*M.K.*" harflerinden oluşan yeni markayı çizdi. Atatürk ölümüne kadar bu markayı kullanmıştır.[6]

5 "Atatürk'ün Kunduracısı: Tanaş Eletireriadis İle Söyleşi", Atatürk'ün Çevresinde Bulunmuş Kişiler ve Yakınları İle Yapılan Söyleşiler, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2009, s. 11-15. Bu söyleşi, Dr. Öğ. Bnb. Hülya Şahin ile J. Bnb. Mustafa Ersem tarafından yapılmış ve ilk defa Silahlı Kuvvetler Dergisi, Sayı: 372 (Nisan 2002)'de yayınlanmıştır.

6 Mithat Sertoğlu, "Atatürk'ün Kullandığı İki Marka", Hürriyet, 10.11.1963

BİR TERZİ'NİN GÖZÜNDEN MODEL ATATÜRK

Mustafa Tufan YAVAŞ *

60. yılı geçen terzilik mesleğimde yüzlerce binlerce insana Ankara'nın Kızılay bölgesinde kıyafet diken birisiyim. Tarihin kaydettiği en eski meslek olan terzilik son yıllarda seri üretime (hazır giyim), teknolojiye teslim olmuş gibidir.

Her insan özeldir, giydikleri de özel olmalıdır. Ama değişen şartlar sıradanlığı zorunlu kılıyor. Büyük Atatürk yaratılanların en özeliydi. Doksan yıl önce onun terzisi olmayı ve ona kıyafet dikme şerefine nail olmayı kim istemezdi?

Çocuk Atatürk'ü annesi Zübeyde Hanım anlatıyor: "*Mustafa'm küçük çocukken bile gayet temiz giyinirdi. Adeta büyük adamlar gibi tavır alır, herkesten büyükmüş gibi konuşurdu. Mahalle çocukları taş ve sapan gibi vs. oyunlarına katılmazdı. Elleri cebinde, başını dikerek konuşması hepimizin dikkatini çekerdi.*"[1]

Asker Atatürk'ün askeri-resmi kıyafetlerinin ona ne kadar yakıştığı fotoğraflardan görülüyor. Fakat biz bu yazımızda O'nun sivil kıyafetlerini ele alacağız.

Milli Mücadele ve Kurtuluş Savaşı'nın asker Atatürk'ü, Lozan sonrasında Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden yeni bir devlet yaratmış, onun yönetim biçimi olarak da Cumhuriyet'i seçmişti. Şimdi sıra insanımızın "*çağdaşlaşma*" hedefini gerçekleştirmekti. Kurucu lider, Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan ve birlikte ölünceye kadar devam edecek olan bir büyük mücadelenin içine girdi. Ülke insanının yararına, çağdaş dünyaya uyumlu ve Türk milletinin özelliklerine uygun devrimleri, tüm zorluklara rağmen gerçekleştirdi. Bugün onun eserleri sayesinde varız...

Kıyafet düzenlemeleri bakımından, -"*yaptığı devrimlerin en önemlisi şapka devrimidir*"- denilse de O'nun Başkenti Ankara'da mesleğini icra eden bir terzi olarak, bizim düşüncemize göre konu daha geniş açıdan ele alınmalıdır. Bu konuda, Ata'nın kendi giyimine önem vererek Türk insanına adeta "imajmakerlik" yapması, örnek olması ilk planda önemle değerlendirilmelidir.

Atatürk, Türk insanının peçeden, şalvardan, potur ve çarşaftan çıkarak uygar dünyanın fertleri haline gelmesini 1925'te şu sözlerle ifade ediyor: "*Uygar ve uluslararası kıyafet, bizim için çok cevherli milletimize layık bir kıyafettir. Onu giyeceğiz.*"[2]

Atatürk, halkın karşısına her zaman kusursuz şıklığıyla çıkmış, milletine örnek olmuştur. Bir insan ve lider olarak Atatürk, zamanını aşan sitili, şıklığı ile modayı ve sanatı büyük bir ilgiyle takip etmiştir.

Ata'ya elbise diken terzilerden Leon Kondonciyan ve Terzi Arman isimlerini biliyoruz. Bunların arasında Leon Usta'nın oğlu Leos Kondonciyan da var. Bu terziler, Atatürk ölene kadar O'na smokin, redingot, frak, palto, yelekli spor takım, kruvaze takım dikmişlerdir. Yine bu terziler Ata'nın kendi tasarladığı modelleri, golf ve jokey kıyafetlerini dikmişlerdir.

Fotoğraflardan Ata'nın kıyafetleriyle birlikte bol aksesuar kullandığı da görülüyor. Şapkanın tüm modellerini kullanıyor, baston, köstekli saat, papyon kravat ve göğüs mendilini hiç eksik etmiyor.

Atatürk'ün vücut ölçülerine gelince; boy 1.72 cm., beden 52-54 cm., ayakkabı ölçüsü 42 numara. Bel ölçüsü bazen aldığı kiloya göre değişiyor, 50-52 cm. oluyor

Atatürk'ün bazı elbise modellerinin çizimini ve tasarımını kendisi yaptığını, ustalar ifade ediyor. Ceketlerinin vücuda oturan silim fit, pantolonlarının bol kesim olduğu görülüyor.

O yıllarda kumaşların bir kısmı yurt dışından geliyordu. Elbiseleri genellikle yünlü ve krep tarzı kumaşlardan üretiliyordu.

Kıyafetlerini özenle seçen Ata; Allah vergisi bir duruşla adeta bir "model" gibi çevresindekilerden farklı görünüyordu. Bu duruş ve tavır O'na müthiş bir karizma sağlıyordu. Milletine bir vatan ve devlet emanet ederken, aynı zamanda çağın gereği bir duruş ve moral de veriyordu.

O'na ne kadar şükran duysak azdır. Gerçekleştirdiği ve kısa ömrüne sığdırdığı işler o kadar büyüktür ki, eserleri O'nu, dünya çapında "*dahi bir lider*" yapmıştır. Çok önem verdiği ve özen gösterdiği kıyafet konusundaki tespitlerimizin başarısını okuyucularımızın takdirine bırakıyoruz. O'nun kıyafetleri üzerinden yaptığımız mesleki değerlendirmelerimiz vesilesiyle Atatürk'ü minnet ve saygıyla anıyorum.

---

* Sanatkâr Terzi

1 Cemil Sönmez, Atatürk'ün Annesi Zübeyde Hanım, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara, 1998, s. 23.

2 Mustafa Selim İmece, Atatürk'ün Şapka Devrimi'nde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri (1925), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1959, s. 46

BİR CUMHURİYET BİR VAPURA NASIL SIĞDIRILDI? WILIS'TEN KARADENİZ'E

Doç. Dr. Evrim Şencan*

Kurtuluş Savaşıyla bağımsızlığını kazanarak küllerinden doğan bir milleti, Türkiye Cumhuriyeti'ni, dünyaya tanıtan 120 metre uzunluğunda, 14 metre genişliğinde, 12 mil hız yapabilen 4795 groston ağırlığındaki, tek bacalı, siyah, esas adı Wilis olan Hollanda doğumlu vapur...

Adı, Cumhuriyetle birlikte Karadeniz olarak değiştirilen ve Atatürk döneminde gerçekleşen tek yüzer sergiye ev sahipliği yapan o beyaz inci...

Evet, beyaz inci... Karanlıktan aydınlığa geçişin simgesi olması için beyaza boyanan Karadeniz vapuru...

Atatürk, hiç şahit olunmamış bir mucizeye imza atmış; batının I. Dünya Savaşı ile tarihten sildiğini düşündüğü Türk milletini cesaretlendirerek ve örgütleyerek, aynı batının şaşkınlıkla ve hayranlıkla yeniden doğuşunu izlediği yepyeni ve uygar bir ulus devleti, Türkiye Cumhuriyeti'ni devletler sahnesine çıkartmıştı. İmkânsızlıklar ve zorluklar içinde olunsa da vatan sevgisi ve bağımsızlık tutkusunun perçinlediği Kurtuluş Savaşı kazanılmıştı. Zaferin ardından imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye Cumhuriyeti tam bağımsızlığını tüm dünyaya kanıtlamıştı. Kısa zaman sonra Cumhuriyet ilan edilmiş, Türk milleti layık olduğu üzere, tam bağımsız ve demokratik bir rejimle güneş gibi doğmuştu. Sıra uygarlık savaşındaydı. Rejimin belirlenmesinden hemen önce toplanan Türkiye İktisat Kongresiyle, ekonominin bir ülkenin gelişimindeki rolü ve öneminin altı çizilmişti. Bu durumu, İş Bankasının açılması taçlandırdı. Cumhuriyetle birlikte ardı ardına devrimler yapılmaya başlandı. Halifelik kaldırıldı. Ekonomi kadar eğitimin de bir toplumun gelişimindeki rolünün önemini bilen Atatürk, Tevhid-i Tedrisatla öğretimi birleştirdi. Sanat ve meslek okulları açıldı. Âşâr kaldırılarak, ilk tohum ıslah çalışmalarına başlandı. Böylece köylü, çiftçi ve tarım destekleniyordu. Atatürk Orman Çiftliğinin ise temelleri atılmıştı. Şapkanın tanıtılmasının ardından, Medeni Kanun kabul edildi. Böylece yıl 1926'ya gelmişti.

Tüm bu köklü devrimler süregelirken küllerinden doğan Türkiye Cumhuriyeti'nin ve yapılan devrimlerin dünyaya tanıtılması planlandı. Bu tanıtımın birbirini tamamlayıcı ve yepyeni bir usulle yapılması Cumhuriyet'e yakışırdı. Öyle bir fikir üretilmeliydi ki bu tanıtım çoğu kişiyi şaşırtmalıydı.

Atatürk, "Türkiye'yi dünyaya tanıtacak bir proje hazırlayın" dedi Ticaret Odası Başkanı Ali Cenani Bey'e. Kurtuluş Savaşının örgütlenme aşamasında Adana'da birlikte çalıştıkları Ali Cenani Bey'e... Demek ki, Milli Mücadelede omuz omuza hareket eden kişiler, şimdi uygarlık savaşında dostluklarını güçlendiriyordu. Avrupa'da çok sayıda sergi ve fuar gezdiğini ve ülkenin bu şekilde tanıtılabileceğini dile getirdi Ali Cenani Bey. Farkımız olsun, dedi Atatürk. Bunun üzerine düşünmeye ve çalışmaya başladılar. Nihayetinde, Atatürk, TBMM ve Ticaret Odası ortak akılla bir Cumhuriyet'i bir vapura sığdırma kararını aldılar. Evet, o yıla kadar yapılan ve ileride yapılması planlanan her yeniliği içerecek bir sergi açılacaktı. Bu serginin bir vapurda hayat bulması kararlaştırıldı. Bu vapur dünyayı gezerek Türkiye'yi tanıtacaktı.

Heyecanla hazırlanmaya başladı Cumhuriyet bu sınava. Önce sergiye uygun bir vapur bulunması gerekiyordu. Hollanda yapımı yolcu ve yük gemisi olan Wilis buna uygundu. Cumhuriyet, vapuru satın aldı ve vapurun adı Karadeniz olarak değiştirildi. Vapurun planlanan sergiye dönüştürülmesi için genç Cumhuriyet'in yeteri kadar bütçesi yoktu. Tütün İnhisarı para, Milli Saraylar ise vazo, biblo vb. kıymetli eşyalarını sergi için bağışladı. Sanayii ve Maadin Bankası özel bütçe ayırırken, Seyr-i Sefain her türlü imkânını ortaya dök-

* Başkent Üniversitesi ATAMER Öğretim Üyesi

müştü. Ziraat Vekâleti ise özel bir koleksiyon hazırladı. Ticaret Odası ve Meclis ayırmış oldukları bütçeyi, gelen bu bağışlarla birleştirdi. Kurtuluş Savaşında topyekûn bağımsızlık mücadelesi veren bir millet, şimdi topyekûn uygarlık savaşı veriyordu.

Vapur, hazırlık için üç aylığına Haliç'te demirledi. Önce, bir düzenleme komisyonu oluşturuldu. Bu komisyonun kontrolünde vapur, sergi düzeninde hazırlanmaya başlandı. Mimar Asım Bey, iç tasarım için görevlendirildi. İçeride satış ve numune dairesi olarak iki ayrı bölüm hazırlandı. Elektrik hatları döşendi. Bir de merdiven yapıldı. Böylece sergi iki katlı olarak gezilebilecekti. Sanayi ürünleri, zirai ürünler ve madenler ayrı ayrı sergilenecekti. Vitrinler hazırlandı. Güzel Sanatlar Bölümü için çok özen gösterildi ve Sanayi-i Nefise mektebinin kız öğrencilerinin eserlerine özel bölüm ayrıldı. Kayseri'den gelen hanımlar, halı tezgâhında canlı canlı dokuma yapacaktı. Tütün için belirlenen bölümde birkaç dilde tütünün yetiştiği yerleri anlatan özel tabelalar hazırlandı. Doldurulmuş tiftik keçisi ihmal edilmedi. Ürünlerin tamamı ışıklarla aydınlatıldı. Vapur için Ressam Namık İsmail Bey'e, mönü ve hatıra pullarına da işlenecek özel bir logo hazırlatıldı. Logoda mitolojik tanrı Hermes'in kullanılması ise hiç tesadüf değildi. Hermes, doğduğunda kendini esaretten, yani kundağından kurtaran bir bebekti. Aynı, Türkiye Cumhuriyeti gibi... Yine Hermes, kendine müzik aleti icat etmiş mitolojik bir tanrıydı. O halde bu ayrıntı vapurda kendini göstermeliydi. Riyaset-i Cumhur Orkestrası 47 kişiyle ve şefleri Osman Zeki Bey'le, uğranılan her limanda İstiklal Marşını ve Türk musikisini çalmak için hazırlandı ve kadroya dahil oldu. Hermes, tüccarlara yol gösteren ve ticari zekâsı parlak bir tanrıydı. Bunun da vapurda bir karşılığı olmalıydı. Oldu da... Vapura dahil olmak isteyen esnaf için özel bir kayıt masası kuruldu. Böylece tüccarlar ve esnaf ürünlerini dünyaya tanıtacaktı. Gerçekten de vapurun demirlediği her limanda ürünler tanıtıldı, satış yapıldı ve ticari antlaşmalar imzalandı. Logo için Hermes, boşuna seçilmemişti.

İletişim için "Beyoğlu 980" koduyla bir telefon hattı çekildi vapura. Ardından Türk yemekleri için bir büfe açıldı. Hemen yanına ise 1777 yılından beri efsane lokumlarıyla tanınan Ali Muhiddin Hacıbekir'in standı... 13 Haziran 1926'da Karadeniz, içinde, Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığının sembolü olan ve gişeleri ışıklarla süslenen bir İş Bankası şubesiyle yola çıkmaya hazırdı.

Vapur Karaköy'den kalkacak, Cibali'de kömür ikmali yapacak, Haydarpaşa'da son temizliğinin yapılmasının ardından Avrupa yolculuğuna çıkacaktı.

86 gün... 12 Avrupa ülkesi... 16 liman... Süvarisi Gülcemal vapurunun kaptanı Lütfi Kaptan, ikinci kaptanı Süreyya Gürsu... Kadınlar, gazeteciler, öğretmenler, tercümanlar, öğrenciler, tüccarlar... Seçilmiş 285 kişiyle vapur yola çıktı. Rauf Manyasi Bey sergi başkanıydı. Protokol müdiresi ise bir kadındı. Keza, sergi için seçilen tercümanların çoğu kadındı. Robert Kolej'in kız öğrencileri, bu iş için özel seçilmişti. Celal Bayar'ın oğlu Refii Bey de vapurdaydı. İleride Türkiye'nin ilk kadın milletvekillerinden biri olacağının sinyalini vermişti sanki Mebrure Hanım vapurda yerini alarak. Vâlâ Nureddin ve Kemalettin Bey kalemlerini konuşturacak, Bal Mahmut ise tatlı diliyle şenlendirecekti vapuru. Ecza deposu sahibi Hasan Bey, ürünleriyle yerini almıştı. Ve Milli Mücadelede tekkesinde Halide Edip'i saklayan Şeyh Ata Efendi, takım elbisesi ve kravatıyla vapurdaydı. İlk kadın gazetecilerimizden Bedia Celal, vapurda anılarını kaydedecek ve basına servis edecekti. Kamaralarda ise 125 kişi çalışacaktı.

Vapur, 12 Haziran 1926'da yola çıktı. Bir gün sonra, 13 Haziran'da, Atatürk'ü ağırladı. Paşa, vapura İstanbul'dan değil, Mudanya'dan binmeyi tercih etti. Orası, İtilaf Devletleriyle imzalanan mütarekeyle Kurtuluş Savaşının bittiği yerdi. Sıcak savaşın bittiği yerden vapura binen Atatürk, bu kez uygarlık savaşını bir adım ileri götürüyordu. Bir gün boyunca ağırladı Karadeniz Atatürk'ü. Paşa, yemeklerden tattı, sergiyi ve stantları tek tek gezdi. Kendisine sunulan hediyeleri kabul

etti, sergiye onay verdiği yazısını yazdı, teşekkür etti ve Bandırma'da vapurdan indi. O gün İzmir suikastından bir gün önceydi...

Karadeniz, 17 Haziran'da ilk durağı olan Bona'da, hâlâ Fransız sömürgesi olarak yaşayan bir Müslüman ülkede demirledi. İlk mesajını burada verecek; bir Müslüman ülkenin bağımsız yaşayabileceğini, sömürge düzeninde yaşamaya devam eden bir başka Müslüman ülkeye somut örnekle gösterecekti. Anlaşılan, Bona'dan kömür alınmak istemesi bahaneydi. Zira kömürün en kalitelisi zaten Zonguldak'taydı. Bona'da demirlemenin amacı başkaydı. Vapur orada hedefine ulaşmıştı.

20 Haziran, Avrupa'daki ilk sınavın başarıyla verildiği tarih oldu. Barselona, büyük heyecanla ve merakla ağırladı vapuru. 2 Temmuz'da Fransa/Le Havre, 4 Temmuz'da Londra, 11 Temmuz'da vapurun doğum yeri Hollanda/Amsterdam, 16 Temmuz'da sıcaktan bir kişinin hayatını kaybedeceği Hamburg, 21-25 Temmuz'da beyaz gecelerle Stockholm ve Helsinki'yle tanışma derken, 29 Temmuz'da Leningrad'da (St. Petersburg) karşılaştığı büyük sürprizle anılarına anı ekledi Karadeniz.

Basın; vapurdaki ürünleri, Türk denizcilerini, eğitimli Türk kadınlarını, yabancı dil konuşan Türk gençlerini, devrimlerle muasır medeniyet seviyesine yükselen Türkiye Cumhuriyeti'ni manşetlere taşıdı. Gazeteler ve dergiler, Mustafa Kemal Paşa'nın bir ülkeyi nasıl özgürleştirdiğini ve modernleştirdiğini; bu sebeple Paşa'nın Türklerin kahramanı olduğunu günlerce yazdı. Karadeniz, zamanın ruhunu taşıyordu.

1 Ağustos dönüş yoluna geçildiği tarihti. Polonya'da iki ayrı limanda durdu vapur. Danimarka, Belçika, yeniden Fransa ve İtalya dönüş güzergâhındaydı. Demirlediği her limanda ayrı bir heyecanla karşılandı Karadeniz. Açıkçası, uğranan limanlar da boşuna seçilmemişti. İngiltere, Fransa ve İtalya en kritik limanlardı. Çünkü, bu ülkelere karşı kurtuluş mücadelesi verilmişti. Şimdi, aynı ülkelere, kuruluş başarısı gösteriliyordu. Rusya, Hollanda, Almanya, Polonya ve Baltık limanlarında da tanıtıldı genç Cumhuriyet. Limanlarda ticaret antlaşmaları imzalandı, davetlere katılındı, konserlere gidildi, ürünler satışa çıkarıldı. Gittiği her ülkede hayranlık uyandırdı Türkiye Cumhuriyeti ve onun yürüyen bir parçası olan vapur.

"Avrupa'nın Hasta Adamı Kendini Nasıl İyileştirdi?"

Böyle bir başlık atmıştı The Graphic gazetesi 10 Temmuz 1926 tarihli sayısında.

Sunday Post ise "Kısa Saçlı Türk Kadınları" başlığını uygun gördü 11 Temmuz 1926 tarihli sayısında.

Belfast News Letter "Modern Türkiye" demişti vapur için 5 Temmuz 1926 tarihli sayısında.

Western Daily Press, "Yüzer Sergi", Hartlepool North Daily ise "Türk Şovu" başlıklarıyla yer verdi vapura 1926 yılı sayılarında.

Fransız basını; "Yüzer Sergi", "Yüzer Fuar", "Türk Sergi Gemisi" başlıklarıyla yirmi ayrı yayın organında bahsediyordu vapurdan.

Eylül'de İstanbul'a dönen vapur, ayrıldığı limanlarda derin izler bıraktı. Karadeniz, Atatürk devrimlerinin somutlaşmış haliydi. Türk kadınının sosyal hayatta kendini göstermesiydi. Saltanattan Cumhuriyete, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişin simgesiydi. Denizcilik, sanat, ekonomi, turizm, eğitim alanlarındaki çağdaşlaşmayla alnının akıyla devletler sahnesine çıkmış bir ülkenin tanıtım projesiydi. Modernleşmenin her alanda gerçekleştirildiğinin kanıtıydı. Peçeden, festen, eğitimsizlikten, ekonomik bağımlılıktan kurtulmaktı. Milli Mücadelede ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda imzası olan çoğu kişinin katkılarıyla oluşan bir okuldu, öğretmendi, öğrenciydi. Karadeniz vapuru uygarlık savaşının kendisiydi.

KAYNAKÇA

Celal Esat Arseven, Seyyar Sergi ile Seyahat İntibaları, Cumhuriyet Matbaası, 1928.

Evrim Şencan Gürtunca, Genç Cumhuriyet Karadeniz Vapurunda, Libra Kitap, İstanbul, 2020.

Seyyar Sergi Hatıraları, Derleyen: Refik Akdoğan, İstanbul.

PENÇELİ AYAKKABIYLA KURTULDU BU VATAN

Yaşar Öztürk*

1 Nisan 1921'de sonlanan İnönü Muharebelerinde yenik düşmesine karşın güçlendirilen Yunan ordusu, Mayıs sonunda Başkomutan olarak İzmir'e gelen Kral Konstantin'in Kütahya'da komutanlarla ordunun Ankara'ya ilerlemesini kararlaştırmalarından sonra 10 Temmuz'da saldırıya geçerek üç gün içinde Afyonkarahisar'ı, ardından Eskişehir'i ele geçirdi. Bu ilerleme karşısında Türk kuvvetlerinin Sakarya'nın doğusuna çekilmesi Ankara yolunu açınca 5 Ağustos günü TBMM' de çıkarılan yasayla Mustafa Kemal Paşa geniş yetkilerle Başkumandanlığa getirildi. Onun yönetiminde 23 Ağustos'ta başlayıp 13 Eylül'e kadar süren Sakarya Meydan Muharebesi sonunda Yunan kuvvetlerinin Anadolu'daki ilerlemesi kesin olarak durduruldu. 22 gün türlü yokluklar içinde aralıksız süren çarpışmalar sonunda kazanılan bu zafere hiç de kolay ulaşılmamıştı:

Batı Cephesindeki durumu inceledikten sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk merkezlerine düşman kuvvetlerini yenebilmek için en önemli işin halkın ve ordunun maddeten ve manen güçlendirilmesi olduğunu hatırlatan Mustafa Kemal Paşa,[1] Başkumandan olunca önce bu gereksinmenin maddi yönünü sağlayabilmek için harekete geçmişti. İlk adım olarak da yokluk içinde yüzen askerin silah ve cephaneden yiyecek, giyeceğe kadar her türlü gereksiniminin karşılanması için 7-8 Ağustos günlerinde bütün ülkeden zorunlu özverili katkılar istediği Tekâlif-i Milliye Emirlerini yayımâlif-i Milliye Emirlerini yayınlamıştı. Birbirini izleyen 10 emirle orduda motorlu araçlara, binek hayvanlarına kadar uzanan pek çok yokluk giderilmiş, halka da katkılarının zaferden sonra geri ödeneceğini bildirmişti.[2] Kurtuluş Savaşının yaşamsal bir dönüm noktası olan Sakarya Meydan muharebesi bu önlemler alınmış olarak başlamış, Mustafa Kemal Paşa ise güney hattında da Afyon'u ele geçiren Yunan kuvvetlerinin Polatlı'ya doğru ilerlediği çarpışmaları yönetirken askere ve halka moral güç kazandırmaya da özen göstermişti.

1921 yılının Eylül ayının ilk günlerinde İstanbul'da kimi gazeteler manşetlerinde "Mustafa Kemal'in tutsak alındığını, Yunan ordusunun da Ankara'ya girmek üzere olduğunu duyururken, O TBMM Reisi ve Başkumandan olarak sorumluluğunu üstlendiği iki büyük gücün kenetlendiğini Meclis'e 3 Eylül tarihli telgrafında şu sözlerle açıklıyordu: "TBMM'nin ordu hakkındaki sevgi ve güvenini orduya bildirdim, bu selam ve güvenden duygulanan ve minnettar olan; ve en kıdemsiz erinden kumandanlarına kadar en yüksek kararlılık ve inançla savaşan ordunun bağımsızlığımızın savunulması uğrunda namusun gereğini yapacağını temin eylerim. "[3]

Kindar değildi, Mustafa Kemal. *Dosta dosttu*. "Komşusu açken tok yatamayan" bir anlayışın insanıydı Mustafa Kemal. Savaşın ve yokluğun ortasında açlığını gideremeyen milletin, Tekâlif-i Milliye Emirleriyle toplanan azığını açlık çeken Ruslarla paylaşacağını telgrafında şu sözlerle bildirmişti: "Ülke içinde var olan bütün zahire depolarından yüzde kırkı milli müdafaa ihtiyaçlarına sarf edilmek üzere hükümet tarafından alınacaktır. Rusya'daki açlığı hafifletmeye destekleyici olur ümidiyle, hükümet, Karadeniz sahillerinde bu suretle elde edeceği hububatı Rus milletine hediye etmeye karar vermiştir!"[4]

5 Eylül günü de Genel Karargâh'tan Fransız kadın gazeteci Berthe Georges Gaulis'in mektubuna yanıt yazdı:[5] "Hakkımızı savunmak ve insanlık duygularına zerrece aldırış etmeyen kimselerin vahşi saldırıları yüzünden yiğit ve bahtsız halkımızın çekmekte olduğu korkunç acıları dünyaya duyurmak uğruna harcadığınız enerji için hepimizin size duyduğumuz minnettarlığı da bu vesileyle hemen belirtmek isterim. Emin olunuz ki, sizin gibi çok hararetli ve içten savunucuların haklı davamıza kazandırdıkları manevi zafere pek değer vermekteyiz (...) 1918 baharında Almanların yaptıkları gibi, Temmuz ayının ikinci yarısında Yunanlılar ilerlemeyi başardılar. Bunu onlara çok pahalıya ödetmek için durmadan çalışmaktayız (...) Askerlerimizin kahramanlığı ve bütün milletin hayranlığa değer bir bağlılıkla bana tam destek olması sayesinde, Yunan istilacılarını sonunda yurdumuzdan kovacağımızı kuvvetle umuyorum. Size anlatmaya bilmem ki gerek var mıdır? Geçen Temmuz'daki ilerlemesi sırasında düşmanın istila ettiği topraklar, dört ay önce sizin pek cesurca dolaşıp gördüğünüz aynı toplu katliamlara, aynı yıkımlara uğradı. Düşmanımızın geçtiği

---

* Başkent Üniversitesi Kültür Yayını Bütün Dünya Dergisi Yayın Danışmanı

1 Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV (1917-1938), Ankara 1964, s. 301

2 Nutuk, İstanbul 1967, Cilt I , s. 614-616

3 Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV (1917-1938), Ankara 1964, s. 407

4 Atatürk'ün Bütün Eserleri, Kaynak Yayınları Cilt 11, İstanbul 2005 s. 363 Bkz. EK: 1

5 Utkan Kocatürk, Atatürk Kronolojisi 1918-1938, Ankara 1973, s. 190

her yerde göze çarpan, ölüm, yangın, yağma ve Yunan afetinden kaçan zavallı köylülerin hüzünlü göçü oldu. Bu korkunç anı ve ona sebep olanların vahşi kinini, Anadolu yıllar boyunca ve hatta belki yüzyıllarca unutmayacaktır."

Asker ve sivil ayrımı yapan ve çarpışmalar sırasında yabancı olsalar da sivillerin zarar görmemesini, mağdur olmamasını çok önemseyen Mustafa Kemal 9 Eylül günü Kastamonu Havalisi Kumandanlığına gönderdiği şu telgrafla yerel yetkililerin de aynı özeni göstermelerini beklediğini anlatıyordu: "Amasra limanına fırtına nedeniyle iltica eden ve alelade bir tüccar malı olduğu bildirilen motorun, mürettebat ve yolcuları olan İngilizlerin tutuklanmasından bir yarar beklenmediği gibi, özellikle cephane nakleden deniz araçlarımızın karşılık olarak kovalanması ve tutuklanması konusunda İngilizlere bir neden ve örnek olacağından uygun görülmemiştir. Motorla beraber yolcularının da serbest bırakılması ve bu serbestinin de ancak özel bir iyi niyet davranışımızdan ibaret olduğunun uygun bir yol göstericilikle anlatılması da gereklidir."[6]

İlerleyen günlerde orduya izlenecek yol haritasını bildiren Mustafa Kemal işgalcilerin ilerleyişini durduran birliklere: "Düşmanın 12/13 Eylül gecesi bütün kuvveti ile Sakarya batısına geçmesi olasılığı yüksektir. Bu durumda bütün ordunun derhal düşman üzerine atılması kararlaştırılmış olduğundan bütün gruplar geceleyin bile düşmanla yakından temasta ve saldırıya hazır bulunacaklardır" buyruğunu verdi. Ayrıca, düşmanın geride herhangi bir hatta beklemesine ve düzene girmesine engel olmak ve çekilmeyi kesin yenilgiye uğratmak gerektiğini bildirdi. 13 Eylül günü de bütün illere Garp Cephesi Komutanı İsmet İnönü'den gelen "23 Ağustos 1921'den beri süren Sakarya Meydan Savaşı TBMM Ordusu'nun kesin muzafferiyetiyle sonuçlanmıştır (...) Düşmanı ara vermeksizin takip ediyoruz."[7] açıklamasını gönderdi.

Sakarya nehrinin doğusunda düşmandan eser kalmadığının altını çizerken [8] bütün vekâletlere ve komutanlıklara yolladığı genelgeyle "en son Yunanlıyı yok etmek için" genel seferberlik ilan edip 14-15 Eylül'den başlayarak amaca ulaşana kadar silah altında bulunan sınıflardan başkalarının da gerekli durumlarda silah altına alınacağını duyurdu. [9] Bu arada Batı Cephesi Komutanlığına bir yazı göndererek gönüllü olarak gelip kimisi er olarak savaşa katılan Milletvekillerinin Meclis çalışmalarının aksamaması için geri gönderilmesini istedi.

14 Eylül tarihinde de Millete geniş bir açıklamayla Yunan kuvvetlerinin kırılmasının sürdürüleceğini anlattığı önemli bildiriyi yayımladı: "Kutsal topraklarımızı çiğneyerek Ankara'ya girmek ve memleket bağımsızlığının fedakâr muhafızı olan ordumuzu yok etmek isteyen Yunan ordusu yirmi iki gün süren pek kanlı savaşlardan sonra Hakk'ın yardımıyla mağlup edilmiştir (...) İstanbul'da o zaman kendisine Türk hükümeti namını veren fakat yabancılara hoş görünmek gayretiyle Türk milletinin en kutsal menfaatlerini ayaklar altına alan vatan sevdasından yoksun birtakım devlet adamlarının canice hoşgörüsünden yararlanarak İzmir'e çıkan düşman bundan önce de İnönü'nde ve Dumlupınar›da tekrar tekrar Türk kararlılığı ve inancı karşısında ezilmiş ve mağlup edilmişti. Ancak, bu derslerden ibret almayan ve hiçbir hakka dayanmayarak kutsal vatanımıza tecavüz etmekte ısrar eden Yunanlılar bu defa Kral Konstantin'in saltanat hırsını tatmin için memleketlerinin bütün kaynaklarını açtılar ve para, asker, malzeme konusunda hiçbir fedakârlıktan çekinmeyerek aylarca hazırlandılar. Ayrıca Doğu'daki siyasi çıkarlarını korumak için masum kanların dökülmesini arzu eden bazı yabancı dostlarının gizli ve açık yardımlarına, kışkırtmalarına dayandılar. Bu biçimde vücuda getirdikleri muntazam ve donatılmış büyük bir ordu ile pervasız Anadolu içlerine saldırdılar. Düşünmediler ki, Türklerin vatan sevgisiyle dolu olan göğüsleri kendilerinin alçak ihtiraslarına karşı daima demirden bir duvar gibi yükselecektir. Gerçekten milletimiz düşmanın hazırlıklarına karşılık için hiçbir özveriden çekinmedi, ordumuzu takviye için para, insan, silah, hayvan, araba velhasıl her ne gerekliyse büyük bir arzuyla bol bol sağladı. Avrupa'nın en mükemmel araçlarıyla donatılmış olan Konstantin ordusundan ordumuzun teçhizat itibariyle de geri kalmaması ve hatta ona üstünlük sağlayabilmesi gibi inanılmaz mucizeyi Anadolu halkının fedakârlığına borçluyuz. Milli maksat uğrunda millet bireylerinin özel çıkarlarını değersiz görme konusunda gösterdikleri harikalar, torunlarımızın ve gelecek kuşaklarımızın her zaman övünç sermayesi olacaktır. Bu genel gayretler sayesindedir ki, ordumuz ölümü hiçe saymak için hiçbir dakika tereddüt etmeyecek biçimde yüksek bir manevi kuvvetle düşman üzerine atıldı.

Canımızı, namusumuzu almak üzere Haymana ovalarına kadar gelen düşman erlerinin esir düştükleri zaman yardımsever askerlerimizden ilk dilek çığlığı olarak bir parça ekmek istemeleri manzarası, kibirli düşmanlarımızın sonunu gösteren manidar bir levhadır. Bu derece kararlı bir özveri hissi ile topraklarını savunan milletimiz ne kadar övünse haklıdır (...) Hiç kimsenin hakkına

6 Atatürk'ün Bütün Eserleri, s. 378 (Bks: Belge 2)

7 Tamim Telgraf.. s.407

8 Nutuk, s. 618

9 Atatürk'ün Tamim Telgraf ...s. 408

tecavüz etmek istemediğimiz gibi, diğerleri tarafından da hayat hakkımıza ve bağımsızlığımıza riayet olunmasından başka bir davamız yoktur. Milli sınırımız içinde yabancı müdahaleden kurtulmuş olarak her uygar millet gibi özgür yaşamaktan başka bir amacı olmayan Türk milletinin yasal hakkı sonunda insanlık ve uygarlık dünyası tarafından teslim olunacaktır. Ancak, silahlarımızı amacımıza tamamen ulaştıktan sonra bırakacağımızdan, pek yakın olan bu mutlu ana kadar eskisi gibi bütün millet bireylerinin olanca çaba ve özveri göstermesini beklerim."[10]

İllerden gelen kutlamalar, "Ordu, milletini böylece manen ve maddeten kendisine yardımcı gördükçe göstere geldiği fedakârlıkta daha pek çok ileri gidecektir" diyen Mustafa Kemal ve arkadaşlarını sevindirdi. 16 Eylül 1921 günü İsmet İnönü'ye Rusya'nın Ankara elçisinin gönderdiği kutlama telgrafını iletti. Bu arada cepheye gelenlerin geride kalan ailelerini unutmadı. Ailelere yardım edilmesi için ilgililere emir verdi. Aldığı haberler onu mutlu etti: "Geride millete emanet olan asker aileleri ne derece kolaylıklara erişirse cephedeki kahraman askerlerimizin göstere gelmekte oldukları özveri de o oranda artacaktır." Ertesi gün Ankara'ya giden Mustafa Kemal coşku ile karşılandı. Yeni Gün gazetesine açıklama yaptı: "Milletin azim ve iradesini temsil eden ordumuzun kahramanlığı, bu defa azami kuvvetiyle gelen düşmanı bir daha mağlup etti. Bağımsızlığın güvencesi olan kati zafer yolundayız."

Sakarya'nın sonuçlarına Afrika'da Asya'ya sevinenlere de "Doğu milletlerinin hayat hakkını ve bağımsızlığını savunma uğrunda giriştiğimiz bu büyük mücadelenin yakın dönem süresince hak ve adaletin kutsal zaferleriyle sonuçlanması hakkındaki inancınıza içtenlikle katılırım." diyerek teşekkür etti Mustafa Kemal.[11]

19 Eylül'de TBMM'de milletvekillerine Sakarya Meydan Muharebesinden önceki durum ve çarpışmalar hakkında geniş açıklamayı yaptı: "Mütareke zamanında memleket ve milletin hayatını müdafaa etmek için, elimizde mevcut olan bütün vasıtaları almak hususunda teşebbüs etmedikleri hiçbir vasıta kalmamıştır. Hakikaten ordumuz dağıtılmış ve elimizde silahımız, topumuz, hemen hemen yok denecek bir hale getirilmişti. İşte böyle bir zamanda idi ki; düşmanlar maksatlarını tamamen temin etmek için Yunan ordusunu memleketimize saldırttılar. Bu sırada düşman karşısına çıkabilenler, yalnız kalp ve vicdanları yurtseverlik ateşiyle dolu millet bireyleri olmuştu (...) memleketimizin başlı kısmında ordunun esas öncüsü denebilecek örgüt şekillenmeye başlamıştı. Fakat, düşman buna mutlaka engel olmak için fırsat kolluyordu. Ordunun vücut bulmasını kendi menfaatlerine aykırı gören bazı hainler, İstanbul yüksek makamlıları, İstanbul'un daima gafil ricalinin, tavrı ve hareketinden de istifade ederek hükümetinize isyan etti ve düşmanlara katıldı (...) Artık düşmanlarımız inanmışlardı ki, bu kuvvetli ordu, oluşma halinde bulunan ve hazırlıklarını bitirmeye zaman bulamayan TBMM Ordusu›nu tamamen ortadan kaldıracak, memleket ve milletimizi yok etme konusundaki kararlarının uygulanmasına hiçbir engel bırakmayacaktır(...) Öyle birtakım emeller peşinde, o kadar hayaller arkasında geziyordu ki, bu mağlubiyeti bir türlü kendi kendine itiraf etmek istemiyordu (...) TBMM Ordusu'nun Sakarya'da kazanmış olduğu meydan muharebesi pek büyük bir meydan muharebesidir. Harp tarihinde benzeri belki olmayan bir meydan muharebesidir (...) Zaten bu milletin evladı başka türlü tasavvur edilemez. Bu milletin evlatlarının fedakârlıkları, kahramanlıkları için ölçü bulunamaz. Erlerimiz hakkında yeni bir şey eklemek isterim. Kahraman Türk neferi Anadolu muharebelerinin manasını anlamış, yeni bir ülkü ile muharebe bitmiştir (...) Böyle evlatlara ve böyle evlatlardan meydana gelen ordulara sahip olan bir millet elbette hakkını ve bağımsızlığını bütün manasıyla korumakta başarılı olacaktır. Böyle bir milleti bağımsızlığından yoksun etmeye kalkışmak hayal ile iştigaldir (...) Düşmanın pek büyük gayretlerle, fedakârlıklarla vücuda getirdiği ve diğer bazı devletlerin de büyük yardımlarıyla pekiştirdikleri, gerçekten eksiksiz ve güçlü ordularını mağlup etmek için kendimizde bulduğumuz kuvvet ve kudret davamızın yasallığındandır. Hakikaten, biz, milli sınırımız dahilinde özgür ve bağımsız yaşamaktan başka bir şey istemiyoruz. Biz, Avrupa'nın diğer milletlerinden esirgenmeyen hukukumuza tecavüz edilmemesini istiyoruz. (1.) Dünya Savaşı'nda dahil olduğumuz zümrenin mağlup olması yüzünden uğramamız lazım gelen cezayı, Suriye ve Irak gibi geniş memleketlerimizin yönetimini ve mukadderatını belirleme hakkını o memleketler halkına terk etmek suretiyle egemenlik hukukumuzdan vazgeçerek çekmiş bulunuyoruz. Hiçbir mağlup devletten bu kadar geniş ve bu kadar zengin memleketler alınmamıştır. Bu araziyi bizden almak için idaremiz aleyhine yöneltilen hususların tamamı dayanaksızdır ve görünüşteki sebeplerden ibarettir. Çünkü bugün işgal altında bulunan bu memleketlerdeki halkın, uygar olduğu iddia olunan idarelere karşı tekrar tekrar isyan etmekte olmaları ve bütün kalp ve vicdanlarıyla tekrar bizim idaremizde bulunmak arzusunu göstermeleri, bizim kötü idaremiz hakkında öne sürülen, duyurulan hususla-

10 İbid. S.410-11

11 Kutlama telgraflarının bazıları için bkz: Atatürk'ün Tamim Telgraf.... s 412-416

rın ne dereceye kadar hakikatten uzak olduğunu tamamen kanıtlar (...) Bütün dünya bilmelidir ki; sakin ve uyumlu yurttaşlar daima himaye edilmiştir ve daima himaye edilecektir. Hıristiyan unsurlardan olanların İslam vatandaşlardan bir farkı yoktur. Aynı hukuka sahiptir ve sahip kalacaktır. Düşmanlarımızın diğer iddiaları da bu arz ettiklerim gibi asılsız ve esassızdır."[12]

Mustafa Kemal, bütün dünyanın Türklerin barış için savaştığını bilmesini istiyordu. Nitekim bunu konuşmasında da vurgulamaktan geri kalmadı: "Yunanlıların uygarlığı, yangın, mazlum insanların kanına, malına, canına, ırzına tecavüz ve masum kadın ve çocukları katletmektir. İtilaf devletlerinin gözleri önünde cereyan eden bu kötülükler, Yunanlıların Anadolu'ya getirmek istedikleri uygarlığın iğrenç eserleridir. Biz tam tersine herkesle barış yapmak istiyoruz. Barış yoluyla hukukumuzu temin etmek için her yola başvurduk. Bu konuda hiçbir kusur etmedik. Fakat, bizim bütün iyi niyetlerimizi, ciddiyetimizi uygarlık dünyası gözünde gizlediler ve ancak ilkel kavimlere uygulanabilir davranış ile ve çocukça birtakım anlamsız tehditlerle bizi karşıladılar. Efendiler, bütün dünyanın bilmesi gereklidir ki: Türk halkı, TBMM ve onun hükümeti, uşak muamelesine tahammül edemez. Her uygar millet ve hükümet gibi varlığının, özgürlük ve bağımsızlığının tanınması isteğinde kesinlikle ısrarlıdır. Ve bütün davası da bundan ibarettir. Biz cenk taraftarı değiliz. Barış severiz. Ve bir an evvel barışın tesis olduğunu görmek ve ona yardım ve hizmet etmek isteriz (...) Dolaysıyla itilaf devletleri dahi milli varlığımızı ve bağımsızlığımızı tanıdıkları takdirde onlarla da aramızda hiçbir anlaşmazlık nedeni kalmayacaktır ve derhal barış ve münasebetler tesis edilebilir. Açık ve hakiki cephemizi tamamen arz edebilmek için işte bu kürsüden ve geniş yasama, yürütme yetkisine sahip olan yüksek heyetinizin başkanı sıfatıyla bildiririm ki: Biz cenk değil, barış istiyoruz. Barış yapmaya hazırız ve bence buna engel hiçbir sebep yoktur(...)son sözü söylemiş olmak için arz ederim ki: Ordumuz, vatanımız dahilinde bir tek düşman neferi bırakmayıncaya kadar takip, baskı ve taarruzuna devam edecektir."[13]

Bu konuşma ile aynı gün TBMM'de Mustafa Kemal'e Mareşal Rütbesi ve Gazilik unvanı verilmesi önergesi okundu, oy birliği ile kabul edildi. 20 Eylül'de tarih yazan orduya aşağıdaki bildiriyle teşekkür etti Gazi Mustafa Kemal: [14]

"Kazanılan bu başarı yüksek heyetlerinin iradesiyle kuvvet bulan ordumuzun iradesi sayesinde düşman ordusunun iradesinin kırılması suretiyle tecelli etmiştir. Dolayısıyla ödüllerinizin doğru muhatabı yine ordunuzdur.

Milletimizi yabancıların elinde köle olmuş görmemek için giriştiğimiz bu muharebede Sakarya muzafferiyeti gibi adı daima anılacak. Yeni ve büyük bir zafer kazandınız(...) Sakarya boyunda verdiğimiz muharebe, birçok önceki muharebelerimizde olduğu gibi anavatanın yalnız bir köşesini ufak veya büyük bir parçasını tehlikeye düşürmüyordu. Orada biz bütün memleket, bütün varlığımız ve bağımsızlığımız pahasına denecek kadar önemli büyük bir muharebeye giriştik. 22 gün 22 gece bir milletin bağımsızlık fikriyledir. Milletin istila ve yağma fikri birbiriyle boğuştu. Sizin başını eğmeye razı olmayan bağımsızlık fikriniz, mağrur ilerleyen düşmanı çekilmeye mecbur etti. Kızgın bir ufuk üzerinde tüten ve yanan yüzlerce köylerimizi arkasında bırakarak düşman ordusu ceza önünde kaçan bir cani gibi geldiği yerlere gidiyor. Halbuki o bir muharebe değil yalnız bir akın düşünüyordu. Fikir ve imanın kadir ve mutlak kuvvetine kazandığınız zafer kadar büyük bir delil olamaz. Mazlum milletimizi tarihinin en tehlikeli bir zamanında yeniden ışığa ve kurtuluşa kavuşturan bu muharebede, sizin başkumandanınız olmaktan dolayı bir insan kalbi için mukadder olabilecek en derin sevinç ve iftiharı duydum.

Kumandanlara**:** Tehlike büyüdükçe yükselen azim ve tedbiriniz derin ve hassas zekâlarınızla muharebenin muvaffak bir surette sevk ve idaresinde gösterdiğiniz olağanüstü liyakat için

Subaylara: Trablusgarp, Balkan ve Cihan Harbi'nden henüz çıkmış iken bir ateşten diğerine geçerek milletin bağımsızlık mücadelesinde tuttuğunuz mevki genç ve aziz başlarınız üzerinde dönen yeni ölüme karşı gösterdiğiniz küçümseme ve kalplerinizde ışıldayan ve bize zafer yolumuzu aydınlatan millet aşkını bütün bir heyecanla seyrettiğim sayısız kahramanlıklarınız için;

Neferlere: Kurtuluş için yaptığımız bu savaştan çok daha evvel sizi başka muharebe meydanlarında da tanımış idim. Dünyanın hiçbir ordusunda yüreği seninkinden daha temiz, daha sağlam bir askere rast gelinmemiştir. Her zaferin mayası sendedir. Her zaferin en büyük payı senindir. Kanaatinle, imanınla, itaatinle, hiçbir korkunun yıldıramadığı demir gibi pek kalbinle düşmanı nihayet alt eden büyük gayretin için minnet ve şükranımı söylemeyi nefsime en aziz bir borç bilirim. Sizin gibi kumandanları, subayları, neferleri olan bir milletle yad elleri altında köle olmak mümkün değildir. Bu defa TBMM'nin hakkımda yeni bir rütbe ve Gazi unvanıyla tecelli eden iltifat ve tevcihi doğrudan doğruya

12 19 Eylül 1921, S. D I, Ankara 1961, s. 174-187

13 ibid

14 Çok anlamlı olduğundan hiç kesmeden ama kolay anlaşılması için Türkçeleştirerek verdiğim bu bildirinin özgün şekli için bkz: Tamim Telgraf ..... s 413-414

size aittir. Milletin verdiği bu rütbe ile yükselen ordu, en şerefli ve en ulu bir gaza ile mümtaz olan yine ordudur. Sizin kahramanlığınızla, sizin gösterdiğiniz nihayetsiz fedakârlıklar pahasına kazanılan bu büyük muzafferiyetin millet tarafından takdirine işaret eden bu unvanı ve rütbeyi ancak size mal ederek bütün askerlik hayatımın en büyük iftihar öz varlığı olarak taşıyacağım."

Ankara'da zafer konuşulurken 19 Eylül'de İstanbul Hükümeti barış girişiminde bulunma adına bir toplantı yaptı. Padişahın gölgesi Sadrazam Tevfik Paşa'nın Yunanlıların Anadolu'yu boşaltmaları koşuluyla Trakya'nın Yunanistan'a bırakılmasını savunduğunu öğrenen Gazi Mustafa Kemal, İstanbul Hükümeti'ni şu sözlerle uyardı: "Barış görüşmelerinin zamanı değildir. Kahraman ordumuz zafer kazanmıştır. Yunanlılara ve müttefiklere kendi koşullarımızı kabul ettirebilecek durumdayız. Bu koşullar, Yunanlıların İzmir'le Trakya'yı tamamen boşaltmalarını ve Müttefiklerin İstanbul'la Anadolu'yu terk etmelerini de kapsayacaktır!"

Sakarya Meydan Muharebesi'nde bıçak sırtında kırık kaburgasıyla savaşan Mustafa Kemal'in 10 Eylül günü çekilen fotoğrafına yansıyan ayakkabısı altındaki pençe, ne büyük zorluklar içinde başarı elde ettiğini gösteriyordu. Annesini, kız kardeşini, manevi evladı Abdürrahim'i "önce vatan" diyerek işgal altındaki topraklarda bırakan Mustafa Kemal, sağlık haberini ve kutlama mesajını aldığı ailesine şu yanıtı verdi: "Benim için dünyevi ödüllerin en yücesi olan kutlamalarınızla mutlu oldum. Sizi görmek konusundaki özlemimin derecesi anlatılmaz. İlk fırsatta sizleri buraya getirtmeye girişeceğim. Tam bir dinginlik ve dinlenmeyle haberimi beklemenizi ve memleketimizin kurtuluşuna yönelik dualara devam etmenizi rica ile ellerinizden ve Makbule'nin gözlerinden öperim."

Mustafa Kemal'in "Melhame-i Kübra", "Büyük Kanlı Savaş", arkadaşlarının "Büyük Kan Seli" dedikleri Sakarya Meydan Muharebesi kurtuluşun önsözüydü. 22 gün, 22 gece aralıksız süren; Kurtuluş Savaşı boyunca en fazla er ve subay şehidi verdiğimiz bu savaşla 1683'de Viyana önünde başlayan Avrupa saldırılarıyla, diplomatik oyunlarıyla süren 236 yıllık geri çekiliş son buldu.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın yazdığı Ruhi Su'nun seslendirdiği "Sığmazken atalarımız güne, yarına,/ Düşmüşüm ben, düşmüşüm ben el kapılarına/ Daha üç yüz yıl önce, omuzlarımızda gök yarısı bayraklar/ Eğilirdi bu ülkenin burçları uygarlığımıza" dediği ülkelerin Türkleri Orta Asya'ya sürme, tarih sahnesinde silme, tutsak ve uzak etme düşünü yıktı, kaburgası kırık, postalı pençeli Gazi Mustafa Kemal.

Aç susuz; elbiseleri yırtık, ayaklarında çarık, derme çatma silahlarıyla yokluğun içinden gelen Mehmetçiklerin "Güzel günler göreceğiz çocuklar/ Güneşli günler göreceğiz" inancıyla yazdığı bir milletin yeniden doğuş destanıydı, Sakarya.

Sakarya savaşındaki kanıyla canıyla suladığı zaferin meyvelerini, (iki yıl sonra kendi göbek bağını kendisi keseceği) Ekim ayında toplamaya başlayacaktı, Türkiye.

KASTAMONU HAVALİSİ KUMANDANLIĞI'NA*

(9 EYLÜL 1921)

Kastamonu Havalisi Kumandanlığına

M. Kemal

KASTAMONU HAVALİSİ KUMANDANLIĞI'NA*

(9 EYLÜL 1921)

Kastamonu Havalisi Kumandanlığına

M. Kemal

ATATÜRK VE DEVLETÇİLİK

Ensar Rezzak KESKİNBALTA*

Devlet, bir milletin örgütlenmiş şeklidir. Devletler milletlere yaşayacakları bir yurt, belirli hak ve özgürlükler, vatandaşları arasında eşitlik ve yurttaşlarına güvenlik hakkı sağlar. Bir devlete sahip olan birey, devletsiz bir bireyden daha fazla ayrıcalık sahibi olur. Devletlerin devamlılığı kültürel birlikteliğe, hukuka, askeri varlığa ve siyasal iktidarın uyguladığı politikalara bağlıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yönetime gelen yeni iktidar Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin devamlılığı için kültürel birlikteliğin, hukukun ve askeri varlığın yanında uyguladığı politikalarla devleti yaşatma arzusunu sürdürmüştür. Bu bağlamda Mustafa Kemal Atatürk'ün ortaya koyduğu altı ilke -altı ok- Türk devletin devamlılığı için çok büyük önem arz etmektedir.

Altı Ok, Türkiye Cumhuriyeti'nin iç ve dış işlerindeki hedeflediği politikasını ve hangi ideoloji doğrultusunda ilerleyeceğini göstermektedir. Başlangıçta Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık olarak üç ilkeden oluşan oklara daha sonra hilafetin kaldırılması ile ''Laiklik'' ilkesi eklenmiştir. 1931 yılına gelindiğinde ise meydana gelen CHF (Cumhuriyet Halk Fırkası) Üçüncü Büyük Kurultayı'nda ''Devletçilik'' ve ''İnkılapçılık'' -Devrimcilik- ilkelerinin eklenmesi ile Atatürk'ün ilkelerinin sayısı altıya çıkmıştır. 1937 yılındaki bir kanunla Mustafa Kemal Atatürk'ün altı ilkesi -altı ok- 1924 Anayasası'nın 2. Maddesi'ne eklenmiştir. Bu haber şöyle duyurulmuştur: *"10 Kan*ûnnuevvel *1937 tarih ve 3115 sayılı kanunla, Teşkilât-ı Esâsiyye Kanununun 2, 44, 47, 49, 50, 61, 74 ve 75'inci maddelerinde değişiklik yapılmıştır."*[1] Değiştirilmeden önce 1924 Anayasası'nın 2. Maddesi'nin özgün hâli şu şekildeydi: *"Türkiye Devletinin dini, Dini* İslâmdır; *resmî dili Türkçedir; makarrı Ankara Şehridir."*[2] Yapılan değişiklikle birlikte 1924 Anayasası'nın 2. Maddesi "*Türkiye Devleti, Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçıdır. Resmi dili Türkçedir. Makarrı Ankara şehridir*."[3] olarak değiştirilmiştir.

Altı ilke içinde "Cumhuriyetçilik" ana ilkedir. Cumhuriyet, halkın egemenliğindeki devlet yönetimi ve halkın kendi kendini yönetim biçimidir. Cumhuriyet, yönetimin kişisel çıkarlar üzerine kurulmasını engeller, adaletli ve eşit bir yönetim sunar. Mustafa Kemal Atatürk, gittiği kongrelerde, yayımlanan genelgelerde ve yaptığı söylevlerde sık sık egemenliğin halkta olduğunu söylemektedir. *"Demokrasinin tam ve en belirgin hükümet şekli cumhuriyet'tir."*[4] diyen Atatürk, Türk milleti için en uygun yönetim şeklinin cumhuriyet olduğunu düşünmüş ve Vakit Gazetesi muhabirine verdiği bir demeçte *"Türk milletinin tabiat ve şiarına en mutabık olan idare, Cumhuriyet idaresidir."*[5] diyerek bu düşüncesini dile getirmiştir.

Milliyetçilik, millet olma ve millet oluşturma biçimidir. Milliyetçilik ilkesine bakıldığında, bu ilkenin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasında büyük rol oynadığı görülür. İşgaller zamanında Türk halkı, dünyayı kasıp kavuran ''milliyetçilik'' akımının etkisi altındadır. Milliyetçilik ile yanıp tutuşan halk; işgallere topyekûn bir başkaldırıda bulunmuş, işgal altında olan bölgeler birbiri arasında iletişim ağı kurmuş, vatan topraklarındaki işgalcileri ortak düşman bellemiş, onları ülkeden defederek Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk bir söylevinde Milliyetçiliğin tarifini *"Türk milliyetçiliği, terakki ve inkişaf yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde, bütün muasır milletlere muvazi ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber, Türk içtimai heyetinin hususi seciyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini mahfuz tutmaktır."*[6] şeklinde yapmaktadır.

Altı oktan bir diğeri olan Halkçılık ilkesi vatandaşları arasında ayrım yapmaz, onlara eşitlik sağlar, demokrasinin ve milli egemenliğin temelidir. Bu ilke Cumhuriyetçilik ilkesi ile sıkı sıkıya bağlıdır. Mustafa Kemal Atatürk Halkçılığı şu sözlerle tanımlar: *"Bizim itikadımıza göre, milletimizin temin-i hayat ve tealisi kendi kabiliyet-i hazmiyesiyle* mütenasip olan nokta-i nazarlardır. Fakat esas itibariyle tetkik olunursa bizim nokta-i nazarlarımız -ki halkçılıktır- kuvvetin, kudretin, hâkimiyetin, idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır.''[7]

Laiklik, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasıdır, asla dini kısıtlama olarak yorumlanmamalıdır. Devlet; sınırları içindeki halka, din özgürlüğü sunmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk Laikliği şu şekilde açıklamıştır: *"Din bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye karşı değiliz. Biz sadece din işlerini, millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyor, kasıt ve fiile dayanan tutucu hareketlerden sakınıyoruz."*[8]

Her devlet için yenilik esastır, dolayısıyla İnkılapçılık her devlet için vazgeçilmezdir. Kendini geliştiremeyen devletler; halkına refah sağlayamaz, hukuk konusunda kendini geliştiremez, modern bir toplum inşa edemez, diğer devletler ile boy ölçüşemez ve tarihin tozlu sayfalarına karışır. Mustafa Kemal Atatürk İnkılapçılığın gayesini şu sözleriyle

---

* Lisans Öğrencisi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi.

1 Resmî Gazete, Sayı: 3533, 13 Aralık 1937; Düstur, Tertip: 3, Cilt: 18, s. 307.

2 Türkiye Cumhuriyeti 1924 Anayasası, Kanun No.: 491, 20 Nisan 1924.

3 Resmî Gazete, Kanun No.: 3115, 5 Şubat 1937.

4 Mustafa Kemal Atatürk, Medeni Bilgiler, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2008, s. 52.

5 Nimet Arsan, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 2006, s. 473.

6 Afet İnan, ''Kurtuluş Savaşının Bazı Belgeleri ve Atatürk'ün İnkılap Prensipleri'', Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi, Cilt: XXXII, No.: 128, (Ekim 1968), s. 557.

7 Arsan, a.g.e., s. 61.

8 Süleyman Âsaf İlbay, ''Asaf İlbay Anlatıyor'', Yakınlarından Hatıralar, Atatürk Kütüphanesi, Sel Yayınları, İstanbul 1955, s. 102-103.

açıklamıştır: *"Efendiler, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen asri ve bütün mana ve eşkaliyle medeni bir heyeti içtimaiye haline isal etmektir, inkılabatımızın umdei asliyesi budur."*[9]

Yazımızın asıl konusu olan ''Devletçilik'' toplumsal, ekonomik ve kültürel kalkınmanın gelişimindeki yöntemdir; ulusun çıkarı için devletin ekonomik alanı, sosyal yaşamı ve refah seviyesini geliştirmesidir. Mustafa Kemal, Devletçilik ilkesini şu şekilde tanımlamıştır: *"Türkiye'nin tatbik ettiği devletçilik sistemi 19 uncu asırdan beri sosyalizm nazariyatçılarının ileri sürdüğü fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş. Türkiye'ye has bir sistemdir. Devletçiliğin bizde manası şudur: Ferdlerin hususi teşebbüslerini ve şahsi faaliyetlerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin eline alması..."*[10]

Atatürk'ün devletçiliği, özel sektörün yetersiz kaldığı alana devletin el atarak o alanda hem özel sektörün desteklenmesini hem de devletin kendi eli ile devlete katkıda bulunmasını sağlar. Cumhuriyet kurulduktan sonra iktidar, ülkeyi ivedi bir şekilde toparlamayı hedef edinmiştir. Bu bağlamda devletçilik ilkesi toplumun ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. Mustafa Kemal Ankara'da verdiği bir söylevde halka yapılacak girişimleri ve bu girişimlerin devamlılığını şu şekilde açıklamıştır:

Memleketimiz üzerinde istilâ emellerini besleyecek olanların her türlü ümitlerini kıracak surette, siyasette, idarede ve iktisatta kuvvetli olmak gerekir. Tarımımızın ve ticaretimizin geri olması, memleketimizin pek çok kısımlarının yıkık ve halkımızın fakir bulunması, ulaştırma araçlarının sayılı olması, millî eğitimin herkese ve her yerde gereği gibi giremeyerek toplumsal hayatımızın en büyük düşmanı olan cahillik ve benzeri gibi sebepler, milletimizi fakir ve zayıf düşürmekten uzak kalmamış ve kalmayacaktır. Bu yüzden, kurtuluş ve bağımsızlık için yaptığımız savaşı tamamlamak ve Tanrının ulusumuza doğuştan verdiği istidat ve kabiliyeti en yüksek derecede geliştirmek ve memleketimize bağışladığı kuvvet ve zenginlik kaynaklarından en büyük faydayı sağlayarak güçsüzlüğümüzün sebeblerini gidermek için bundan böyle hiçbir fırsatı ve vakti kaçırmayarak çalışmak zorundayız. Ancak, bu çaba, yıllarca izlenip uygulanacak bir programa dayanmaz ise, başarısızlığa mahkûmdur."[11]

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra savaş sonrası harap olan fabrikaların onarılması, üretimi durmuş fabrikaların üretime başlaması ve lağvedilen fabrikaların tekrar işlev kazanması için büyük çaba sarf etmiştir. Ülke genelinde farklı tür ve işlevlerde fabrikalar açılmıştır. Bu fabrikalar arasında Gölcük Tersanesi, Ankara Fişek Fabrikası, Uşak Şeker Fabrikası ve Kırıkkale Mühimmat Fabrikası sayılabilir. Mustafa Kemal Atatürk vefatına kadar 46 tane fabrika açmıştır.
Yapılan bu fabrikalarla devletin amaçları; kendi üretimini ve yerli malını güçlendirmek, yabancı yatırım çekmek, ihracatı azaltmaktır. Kurulan fabrikalar sadece devletin kendi kurduğu fabrikalarla sınırlı kalmamış; bankaların, yabancı yatırımcıların, devlet destekli özel sektörün, ülke içinde bulunan zengin ve mal varlıklı kişilerin kurmuş olduğu fabrikalar olarak devam etmiştir. Kurulan bu fabrikalarla ülke büyük bir yol kat etmiş, kendi ekonomisine ve yerli mal oranına büyük ölçüde katkı sağlamıştır.

28 Mayıs 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun çıkması ile birlikte devlet, yatırımcılara büyük oranda destek ve kolaylık sağlamıştır. Yatırımcıların yetersiz oluşu, sermaye eksikliği, altyapının yeterli olmaması, savaştan dolayı iş gücünün büyük oranda azalmış olması gibi sebepler Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun yetersiz kalmasına neden olmuştur. Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun yetersiz kalması ile birlikte devletçilik ilkesinin sınırları genişletilmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ve gelecek yıllarında sanayi ve kalkınma projeleri yapılmış, devletin hızlı bir şekilde kalkınması hedeflenmiştir. Bu bağlamda ilk sanayi planı 17 Nisan 1934 yılında '' Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı '' adıyla çıkarılmıştır. Bu planın amacı ileriki beş yılda Türkiye Cumhuriyeti'nin sanayi açığını hızlı bir şekilde düzeltmek ve ülke ekonomisini kalkındırmaktır. Devlet tarafından Sanayi Planı'na ve yatırımcılara destek olmak için Sümerbank kurulmuştur ancak ''Sümerbank'' tek başına yeterli olamadığından yükünü hafifletmek için ''Etibank'' kurulmuştur.

Atatürk'ün Devletçiliği destekçi bir yapıya sahiptir, özel sektörün ekonomiyi canlandırmasına önemli ölçüde destek vermiştir. Bu dönemde yapılan Devletçilik hareketleri genç Cumhuriyet'e siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişim sağlamıştır. Atatürk'ün Devletçilik ilkesi ile birlikte yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti büyük bir hızla toparlanmaya başlamıştır. Ekonomik kalkınma için oldukça çaba sarf edilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün her asırda geçerli olabilecek, kendisine her zaman uygulama alanı bulabilecek ve hafızalarımıza kazınması gereken şu sözlerini unutmamak lazımdır: *"Siyasi ve askeri zaferler, ne kadar büyük olursa olsun, ekonomik zaferlerle taçlandırılamazlarsa kazanılacak başarılar yaşayamaz, az zamanda söner. Bu kuvvetli ve parlak zaferimizi de taçlandıracak olan bayındırlık yolunda sonuç alabilmek için, ekonomik egemenliğimizin sağlanması ve güçlendirilmesi gerekir."*[12]

Kaynakça

Arsan, Nimet. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 2006.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Medeni Bilgiler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2008.

İlbay, Süleyman Âsaf. ''Asaf İlbay Anlatıyor'', *Yakınlarından Hatıralar*, der., Atatürk Kütüphanesi, Sel Yayınları, İstanbul 1955.

İnan, Afet. *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı 1933*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1972.

İnan, Afet. ''Kurtuluş Savaşının Bazı Belgeleri ve Atatürk'ün İnkılap Prensipleri'', *T*ürk Tarih Kurumu Belleten Dergisi, Cilt: XXXII No: 128, (Ekim 1968).

Resmî Gazete.

Türkiye Cumhuriyeti 1924 Anayasası.

Ulus Gazetesi.

Yücel, Yaşar. ''Atatürk İlkeleri'', *Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi*, Cilt II, No. 204, (Aralık 1988).

9 Arsan, a.g.e., s. 353.

10 Ulus Gazetesi, 23 Ağustos 1935, s. 5.

11 Yaşar Yücel, "Atatürk İlkeleri", Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi, Cilt: II, No.: 204, (Aralık 1988), s. 817.

12 Afet İnan, Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı 1933, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1972, s. 42.

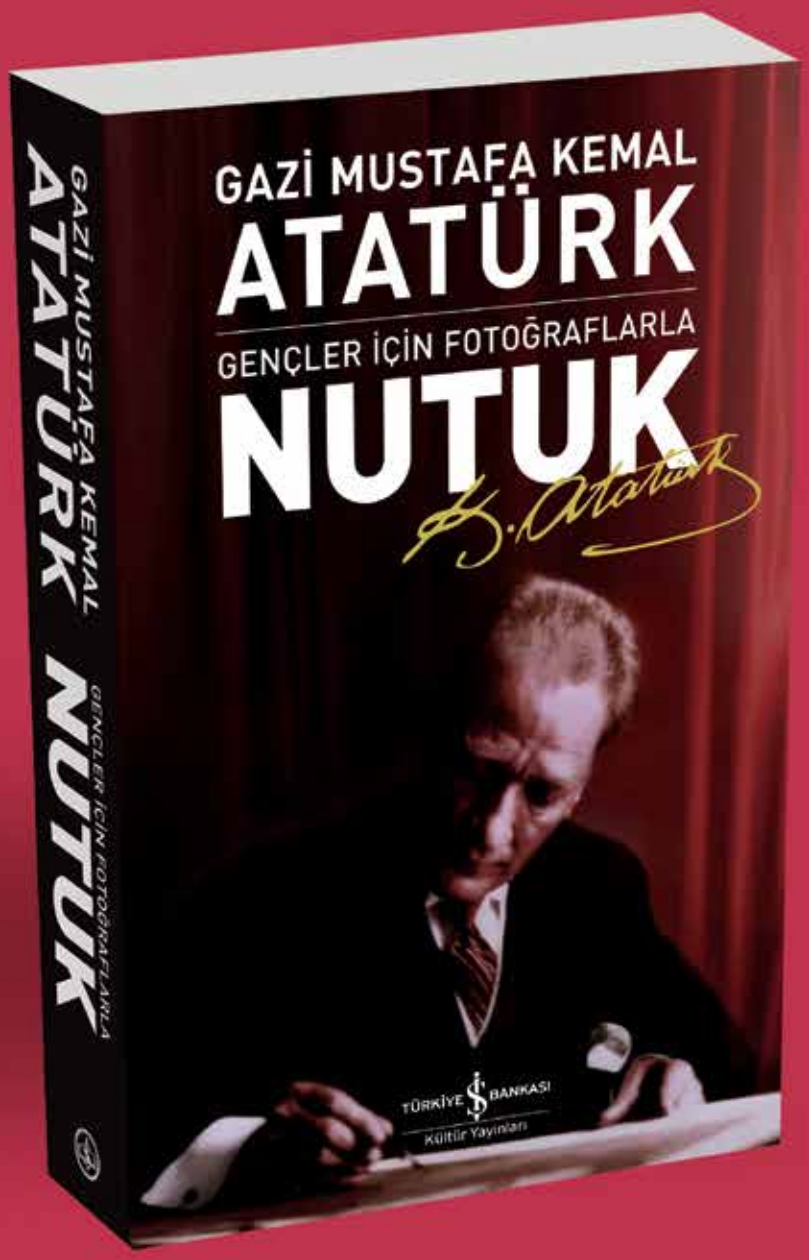

600 sayfa, 35 TL

Kurucusu olduğumuz İş Bankası Kültür Yayınları yeni kitaplarla büyümeye devam ediyor.

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Türkiye'nin Bankası

iskultur.com.tr facebook.com/iskultur twitter.com/iskultur instagram.com/isbankasikulturyayinlari

BİR ABD BÜYÜKELÇİSİNİN TÜRKİYE HATIRALARI[1]

***Charles H. SHERRILL*[2]**

Büyük adamlar yetiştiren bir ırk, herhalde büyük bir ırktır. Bir ulusu anlamak için, onun liderini incelemekten daha iyi bir yol ve yöntem yoktur. Günümüzde kendisinden daha üstün bir devlet adamı bulunmayan Mustafa Kemal kadar büyük, liyakatli bir insanı, Türkler ender yetiştirmişlerdir. Bu nedenle Türkiye'yi ve Türkleri incelemek için izleyeceğimiz en iyi yol, ülkeyi yöneten siyasi insanlarla işe başlamak ve kurtarıcı, öncü ulusal kahraman ve beynelmilel devlet adamı cumhurbaşkanını tetkik etmek olacaktır.

Bu kitabı yazmakta olduğumuz tarihte, bütün dünyanın ilgisini çeken üç liderin; Mustafa Kemal, Franklin Roosevelt ve Benito Mussolini'nin hemen hemen aynı yaşta bulunmaları ilginç bir rastlantıdır. Bu üç lider sırasıyla 1881, 1882 ve 1883 yıllarında dünyaya gelmişlerdir.

Her üç devlet adamının da büyük işler başardıkları kesindir. Büyük liderler, büyük başarılar kazanırken şöyle düşünenler çok olmuştur:

"- Evet kesinlikle ulusu için çalışıyor. Ama bu çabaya, bu didinmeye ne kadar dayanabilecek?"

Birçok insanın başarmaya maddi olanak bulamayacakları bir işi, başkanımızın karşılamakta gösterdiği azme, cesarete ve elde ettiği sonuçlara bütün Amerikalılar hayranızdır. İşte Amerikalıların yukarda belirttiğim kuşkulara cevapları.

Gelelim İtalyanlara: Mussolini'yi on yıldan çok bir süreden beri tanımaktayım. Kendisiyle çok yakın görüşmelerim olmuştur. Onun sağlık durumunun bozuk olduğu yolunda zaman zaman çıkarılan dedikodulara şaşmışımdır. Roma'dan Ostia'ya kadar otomobilini kendisi kullanan sonra da denize girerek bir saatten çok yüzebilen Mussolini'nin, daha uzun yıllar ağır işlere, çalışmalara dayanabileceğinden söz etmek kehanet sayılmaz.

Türk başkanına gelince, özel hayatı konusunda Mustafa Kemal kadar hakkında dedikodu, yalan haber uydurulmuş bir başka lidere rastlamadığımı açıkça söylemeliyim. Mustafa Kemal Paşa'nın özel hayatı ve sağlık durumu ile ilgili olarak ortaya atılan dedikoduları çıkaranlar çoğunlukla haset ve kıskanç bir takım yazarlar olmuşlardır. Bu nedenle Batı dünyasında Mustafa Kemal'in sağlık durumunun bozuk olduğu konusunda yaygın bir kanı vardır. Yıllarca koşmuş, kürek çekmiş, maç oynamış, güreşmiş, golf ve benzeri sporları yapmış, bütün bunlardan başka uzun süre Olimpiyat Komitesi üyeliğinde bulunmuş benim gibi bir kimsenin, herhangi bir insanın sağlık durumu ile ilgili olarak yanılmış olması olasılığını elbette çok zayıf saymak gerekir.

Bu biyografi için Mustafa Kemal'le pek çok görüşmelerim olmuştur. Bu görüşmelerimin hiçbiri iki saatten az sürmemiştir. Bu görüşmeler bana, karşımdaki büyük insanın çok güçlü, sağlıklı ve huzur içinde olduğuna tanıklık etmektedir. Akıllara şaşkınlık verecek kadar keskin ve çalışkan zihni, 1914 Dünya Savaşı'ndan beri aralıksız devam eden yorucu çabalarıyla, ulusu için, hayret verici sonuçlar elde etmiş bulunan Mustafa Kemal'in bu yoldaki çalışmalarını daha uzun yıllar sürdüreceği kuşkusuzdur.

Türkiye Başkanı Mustafa Kemal'le yaptığım görüşmelerin, öteki Batılı liderlerle yaptıklarımdan farklı yönleri vardır. Bunlardan biri Mustafa Kemal'in herhangi bir konuyu açıklama biçimi ile ilgilidir. Gazi zaman zaman masadan bir kağıt parçasını önüne alır, renkli kalemlerle krokiler, haritalar, şemalar çizer, böylece savaşı ya da söz konusu olayın geçtiği yerleri ve adı geçen kişilerin bulundukları konumları şekillerle gösterirdi. Örneğin, Samsun'a hareket etmeden önce sultanla yaptığı son görüşmeyi şöyle anlatmıştı:

"- Odaya girdiğim zaman, sultan şurada bir masanın yanında oturuyordu. (Odanın çabucak çizdiği krokisinde sultanın bulunduğu yeri kırmızı kalemle işaretlemişti). Ben burada idim (burası da mavi kalemle noktalanmıştı). Bir pencere vardı (pencerenin bulunduğu yere bir P harfi koymuştu). Sultan benimle konuşurken durmadan pencereden dışarıya bakıyordu."

Heyecanla sormuştum:

"- Acaba pencerenin dışında ne vardı?"

Mustafa Kemal, bu soruma cevap vermeden önce, önündeki kağıda mavi kalemle gemilerin krokisini çizmiş ve sonra bana dönerek:

"- Yıldız Köşkü'nün hemen karşısında, Boğaz'da demirli duran müttefik donanmasına bakıyordu" demişti.

Böylece, siz de bu görüşmede bulunmuşsunuz gibi, her şeyi görmüş, her konuşmayı dinlemiş oluyordunuz.

Bu krokilerin en önemlileri, Anafarta (Sola Körfezi), Sakarya ve Dumlupınar savaşlarını anlatırken çizdikleriydi.

1 "Bir ABD Büyükelçisinin Türkiye Hatıraları" adlı kitabın önsözünden alıntıdır, Yeni Gün Haber Ajansı, Şubat 1999, sf.9-14

2 Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye Büyükelçisi olarak 1932-1933' de Ankara'da bulunmuştur. (1867-1936)

Bu kitapta okuyucuya yalnız bu büyük Türk'ün hayret ve hayranlık yaratan başarıları anlatılmakla kalınmayacak, bu üstün liderin dayanmış olduğu coğrafi, siyasi ve etnolojik temellerde belirtilmeye çalışılacaktır.

Okuyucularımıza önce İstanbul'u tanıtmaya çalışacağız. Yazacağımız ilk bölüm, dünyanın bu ünlü limanına ayak bastığımız zaman gördüklerimiz, hissettiklerimiz olacaktır. Ertesi gün, denizden 900 metre yükseklikte bulunan Ankara'ya gidecek, sizlere eski ve yeni hükümet merkezlerinin karşılaştırmasını yapacağız.

İstanbul için ne söyleyebiliriz? Camileri ve sarayları, Altın Boynuzu(Haliç) ve Boğaziçi... İşte İstanbul.

Ankara'ya varınca, hemen Mustafa Kemal'in yaptıklarını incelemeye başlayacağız. Bundan sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu, bütün dünyayı şaşırtan tarihsel oluşum konusunda elde ettiğimiz bilgileri daha ayrıntılı sunacağız. Sonra da Gazi Mustafa Kemal tarafından, Türk ulusal hayatında başarılan on bir değişimi anlatacağız. Barışsever uluslar için bu köklü değişikliklerin en önemlisi, sanırım kurulan dostluklar olacaktır. Mustafa Kemal, Yugoslavya, Bulgaristan, Yunanistan, Filistin ve İtalya gibi komşularıyla, çok kısa bir süre önce olan kavgalarını bir yana bırakarak, dostluklar kurmayı başarmıştır.

Türkiye'ye gönderilen bütün elçiler, yabancı devlet temsilcileri, çok anlayışlı ve pek nazik Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü(Aras) Bey tarafından dostça ve içtenlikle karşılanırlar. Ancak, Tevfik Rüştü Bey'le ilişkilerimiz, birçoklarımız için, bakan-elçi ilişkilerinin çok ötesinde, kişisel dostluklara kadar uzanmıştır.

Ayrıca, savaş alanlarında ve Lozan Barış Konferansı'ndaki başarılarını daha Türkiye'ye gelmeden önce duyduğumuz Başbakan İsmet (İnönü) Paşa ile de yakın ilişkiler kurmuştuk. Başbakan İsmet Paşa'nın başında bulunduğu hükümetin üyeleri, bizzat Mustafa Kemal tarafından Türkiye'nin en liyakatli adamları arasından çok yerinde bir isabetle seçilmiştir. Ben, gördükleri işler bakımından, dünyanın hiçbir yerinde bu bakanlardan üstün kimselerden kurulu bir kabinenin bulunmadığını söylemek cesaretini gösterebilirim.

Bakanlar Kurulu 317 üyeden oluşan Büyük Millet Meclisi'nden seçilir. Türkiye'de Âyan olmadığı için, Büyük Millet Meclisi'nin üstünde senato ya da herhangi bir kuruluş yoktur.

İşte bu konu bizi Büyük Millet Meclisi'ne getirdi.

Büyük Millet Meclisi'nden söz ederken, bu Meclis'in başka ülkelerdeki benzerlerinden farkı üzerinde de durmakta yarar vardır; şimdi birçok ülkenin kamuoyunda parlamentolara karşı bir akım belirmiştir. Çünkü, bunların bir kısmının yalnız siyasi tartışmalar yapılan cemiyetler durumuna geldikleri, dejenere oldukları kanısı yayılmıştır. Bir kısım parlamentolarda bazı parlamenterler yeniden seçilmemek korkusunu ulusun gerçek çıkarlarının üstünde tutmaktadırlar.

İşte bu nedenden dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yapısının bütün bu kuşkuları önleyecek şekilde kurulmuş olduğunu belirtmek gerçekten bir zevktir; bunlar yalnız bankacılar ve tüccarlar değil, fen mensupları, serbest meslek sahipleri ve kısaca genel hayatın bütün kesimlerinde değer olarak belirmiş kimseler arasından seçilmektedir.

Bir bakıma Türkiye, kendine özgü özelliği olan bir yerdir ve burada çifte dil konuşulmaktadır. Karşılaştığım her memur Fransızca biliyordu. Ancak bunun da bir sakıncası var: Bu durum, yabancıların Türkçe öğrenmesine engel oluyor. Oysa Türkçe, şimdiye kadar öğrenmeye çalıştığım dillerin en ilgi çekici olanıdır. Türkiye'de İngilizce de yavaş yavaş yayılmaktadır. Fakat, eğitim ve öğretim görmüş Türklerin hemen hepsi Fransızca konuşmaktadırlar.

1932 ve 1933 yılları arasında Türkiye'de Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi olarak bulundum. Ama, hiçbir zaman kendimi bir büyükelçi olarak hissetmedim. Vatanımdaymış gibiydim. Elçiliğimiz görevlileri arasındaki içten bağlantıları ve karşılıklı saygıya dayanan ilişkileri de burada zevkle belirtmek isterim. Başta elçiliğimiz müsteşarı G. Howland Shaw ile ikinci sekreter Eugune M. Hilke olmak üzere, üçüncü sekreter Robert D. Coe, ataşe olan oğlum Gibbs W. Sherrill, askeri ataşe Albay Jesse Duncan Elliot, yardımcısı Yarbay John Alden Crane, elçiliğimizin en eski görevlisi olan ve on iki yıldan beri Türkiye'de bulunan Ticaret Ateşemiz Julian E. Gilespie'nin dostluklarını unutmayacağım; ortak çalışmalarımızı her zaman tatlı bir anı olarak saklayacağım çalışma arkadaşlarımdı.

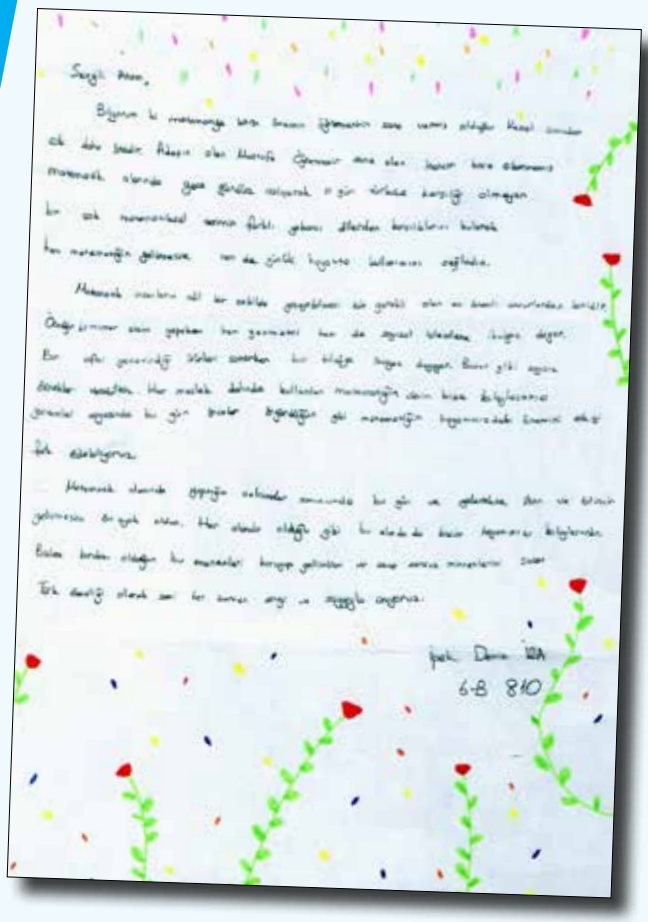

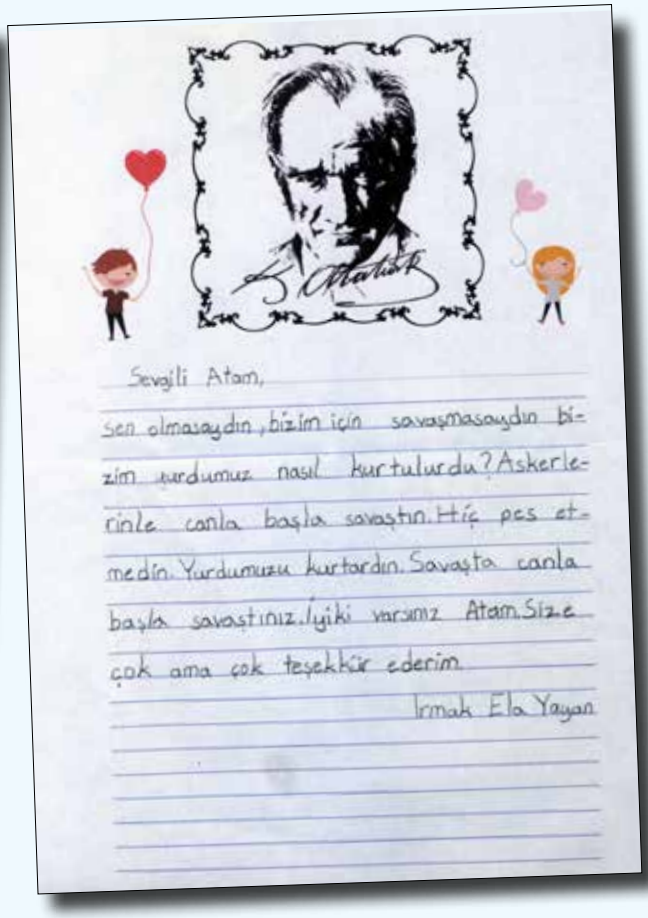

Sevgili Atam,

Sen olmasaydın, bizim için savaşmasaydın bizim yurdumuz nasıl kurtulurdu? Askerlerinle canla başla savaştın. Hiç pes etmedin. Yurdumuzu kurtardın. Savaşta canla başla savaştınız. İyiki varsınız Atam. Size çok ama çok teşekkür ederim.

Irmak Ela Yayan

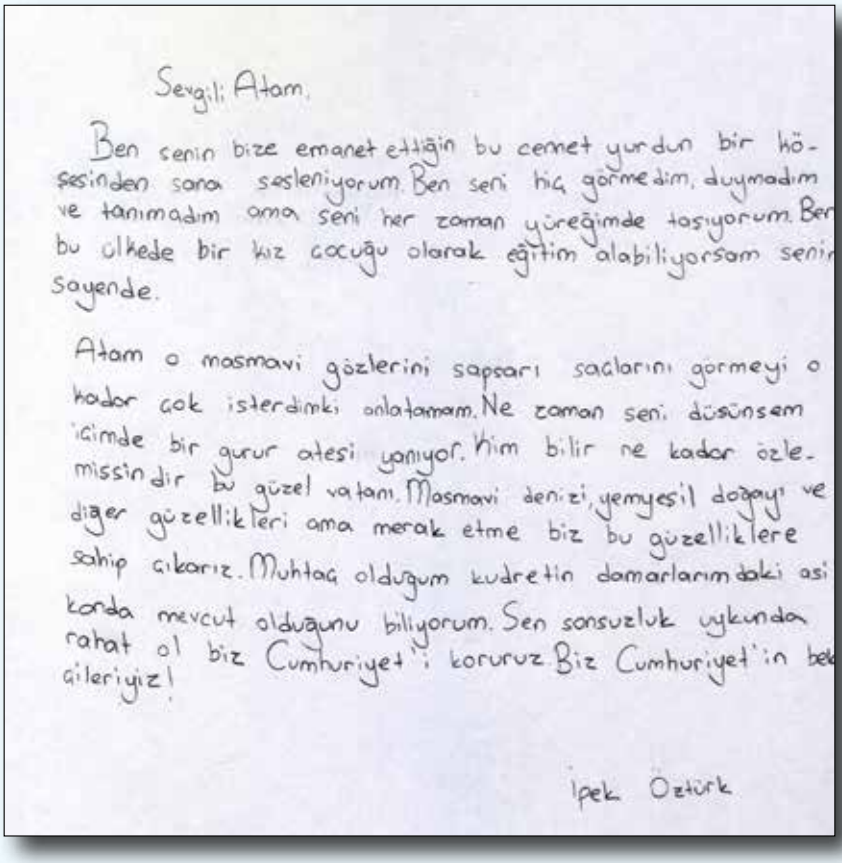

Sevgili Atam,

Ben senin bize emanet ettiğin bu cennet yurdun bir hösesinden sana sesleniyorum. Ben seni hiç görmedim, duymadım ve tanımadım ama seni her zaman yüreğimde taşıyorum. Ben bu ülkede bir kız çocuğu olarak eğitim alabiliyorsam senin sayende.

Atam o masmavi gözlerini sapsarı saçlarını görmeyi o kadar çok isterdimki anlatamam. Ne zaman seni düşünsem içimde bir gurur ateşi yanıyor. Kim bilir ne kadar özlemissindir bu güzel vatanı. Masmavi denizi, yemyeşil doğayı ve diğer güzellikleri ama merak etme biz bu güzelliklere sahip çıkarız. Muhtaç olduğum kudretin damarlarımdaki asi kanda mevcut olduğunu biliyorum. Sen sonsuzluk uykunda rahat ol biz Cumhuriyet'i koruruz. Biz Cumhuriyet'in bekçileriyiz!

İpek Öztürk

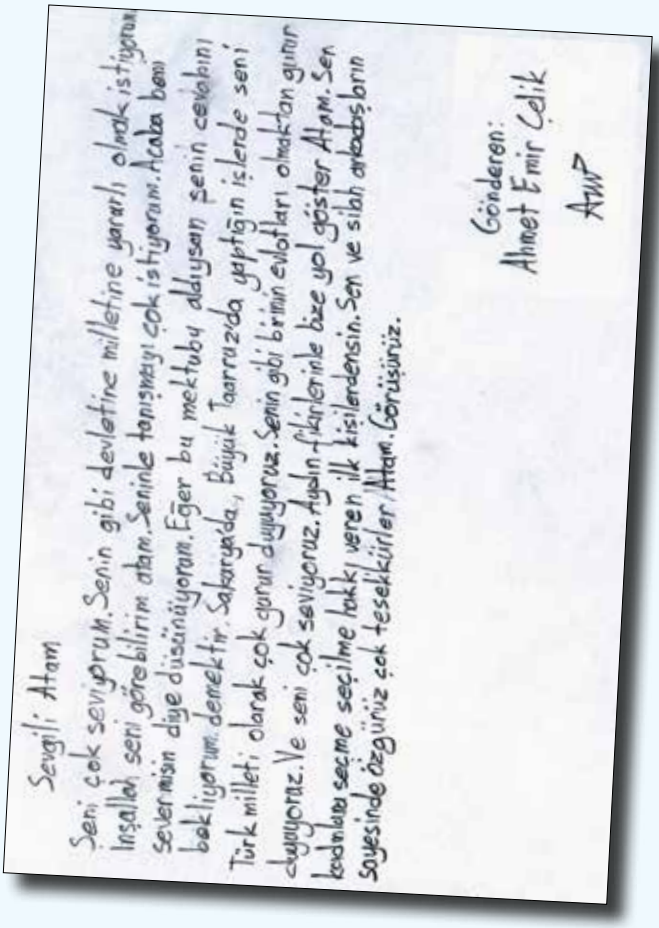

Sevgili Atam

Seni çok seviyorum. Senin gibi devletine milletine yararlı olmak istiyorum İnşallah seni görebilirim atam. Seninle tanışmayı çok istiyorum. Acaba beni severmisin diye düşünüyorum. Eğer bu mektubu okuyusan senin cevabını bekliyorum. demektir. Sakarya'da, Büyük Taarrazda yaptığın işlerde seni Türk milleti olarak çok gurur duyuyoruz. Senin gibi birinin evlatları olmaktan gurur duyuyoruz. Ve seni çok seviyoruz. Aylin-fikirlerinle bize yol göster Atam. Sen kadınlara seçme seçilme hakkı veren ilk kişilerdensin. Sen ve silah arkadaşların sayesinde özgürüz çok teşekkürler Atam. Görüşürüz.

Gönderen:
Ahmet Emir Çelik

Atam

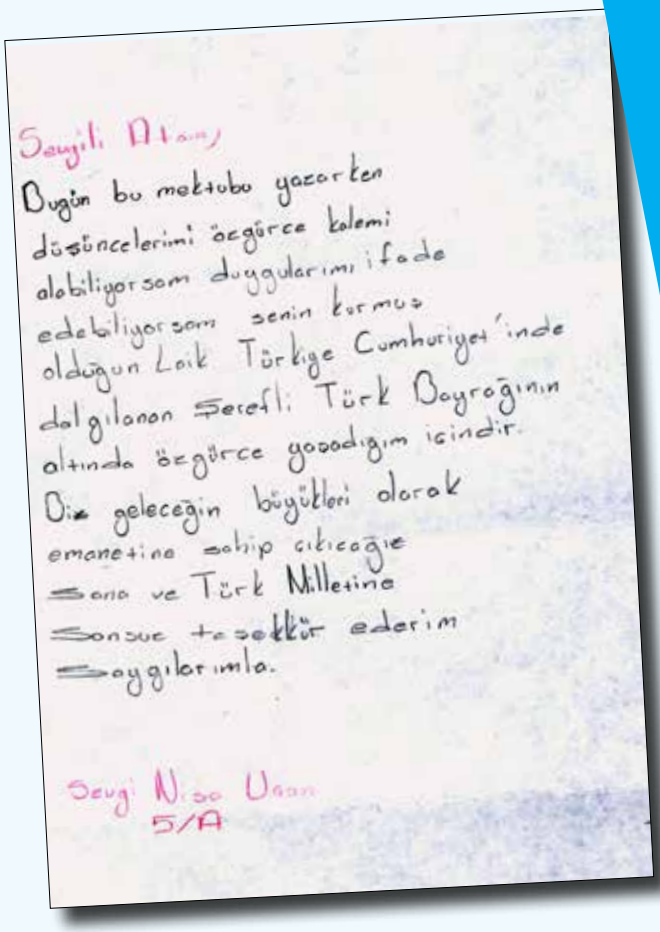

Sevgili Atam,

Bugün bu mektubu yazarken
düşüncelerimi özgürce kalemi
alabiliyorsam duygularımı ifade
edebiliyorsam senin kurmuş
olduğun Laik Türkiye Cumhuriyet'inde
dalgalanan Şerefli Türk Bayrağının
altında özgürce yaşadığım içindir.
Biz geleceğin büyükleri olarak
emanetine sahip çıkacağız
Sana ve Türk Milletine
Sonsuz teşekkür ederim
Saygılarımla.

Sevgi Nisa Uzun
5/A

ATATÜRK'E VEFA VALİZİ PROJESİ

Ankara Yenimahalle'de Dr. Ufuk Ege Anaokulu okul öncesi öğretmenleri Seden Erkan ve Sinem Örenli tarafından, çocuklara Atatürk sevgisini aşılamak için başlatılan "Atatürk'e Vefa Valizi" projesi kapsamında, 3 valiz, 45 şehirde 103 okulu gezmiştir. Öğrencilerin Atatürk için yaptığı projelerle doldurulan valizlerden çıkan çalışmalar 23 Nisan ve 19 Mayıs'ta sergilenmiştir. Anıtkabir Derneği tarafından bu anlamlı proje desteklenmiştir.

AMASYA
KONYA

ato
Ankara
Ticaret Oda

ato
Ankara Ticaret Odası

EMANETİN
EMİN ELLERDE

A T A T Ü R K

ANKARA PİRİ REİS İLÖĞRETİM OKULU 4/A SINIFI

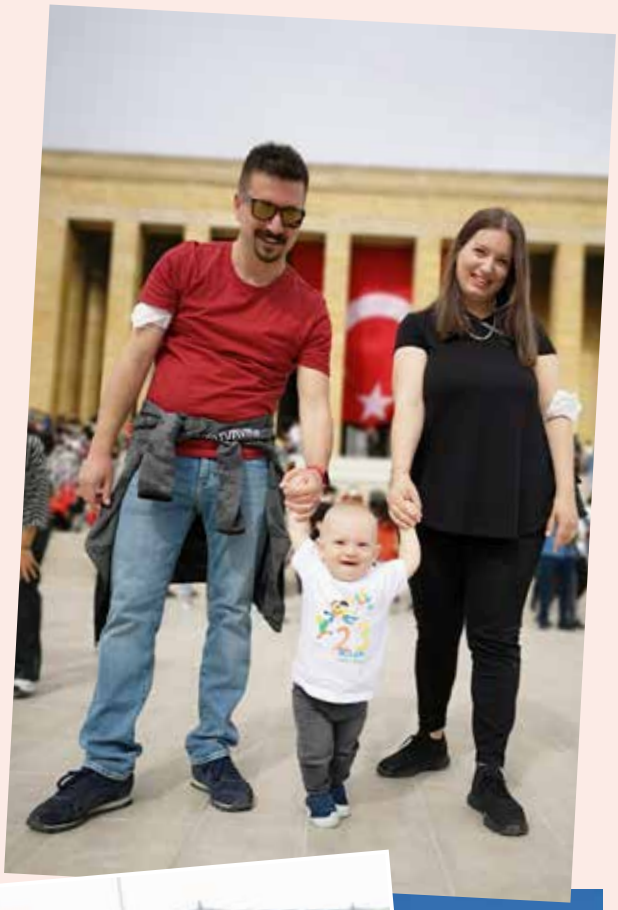

OBJEKTİFE TAKILANLAR

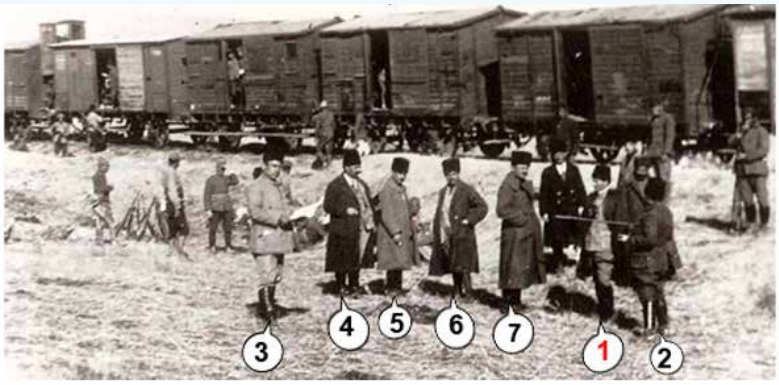

Ankara / Polatlı. 22 Ağustos - 13 Eylül 1921

1. TBMM Reisi *(23.04.1920)* **ve Başkumandan** *(05.08.1921)* **Mustafa Kemal** *(ATATÜRK, Müşir 19.09.1921)*, **2. Batı Cephesi Menzil Müfettişi** *(04.05.1921-12.06.1922)* **Erkânıharp Miralay** *(Kurmay Albay)* **Manastırlı Kazım** *(Mehmet Kazım DİRİK, Korgeneral)* **Bey, 3. Ankara Komutanı** *(11.09.1920-16.09.1920)* **Erkânıharp Kaymakam** *(Kurmay Yarbay)* **Mehmet Nuri** *(CONKER, Kurmay Albay 01.09.1923)* **Bey, 4. Seryaver** *(Başyaver)* **Salih** *(BOZOK, 12.09.1921 Binbaşı)* **Bey, 5. Karargâh Komutanı Yüzbaşı Mustafa Vasfi** *(SÜSOY, Mustafa Kemal ile Samsun'a çıkarken Karargâh Komutanı, 2,3. ve 4'üncü dönem Kütahya Milletvekili)* **Efendi, 6. Recep Zühtü** *(SOYAK)* **Bey, 7. Yaver Muzaffer** *(KILIÇ, 12.09.1921 Yüzbaşı)* **Efendi.**

Sakarya Meydan Muharebesi *(23 Ağustos – 13 Eylül 1921)***'nin 100.Yılı Anısına**

Zafer Tepe'den, Dua Tepe'ye taarruzu izlerken-09 Eylül 1921

1. TBMM Reisi *(23.04.1920)* **ve Başkomutan** *(05.08.1921)* **Mustafa Kemal** *(ATATÜRK, Müşir 19.09.1921)*, **2 Seryaver** *(Başyaver)* **Salih** *(BOZOK, 12.09.1921 Binbaşı)* **Bey, 3. Mürettep Kolordu Erkânıharbiye Reisi** *(Kurmay Başkanı)* **Erkânıharp Binbaşı** *(Kurmay Binbaşı)* **Hayrullah** *(FİŞEK, Tümgeneral)* **Bey.**

Sakarya Meydan Muharebesi *(23 Ağustos – 13 Eylül 1921)***'nin 100.Yılı Anısına**

Nurettin Paşa

Cevdet Kerim Bey

Büyük Taarruz Kocatepe / Afyon - 26 Ağustos 1922

1. *Batı Cephesi Komutanı Mirliva (Tuğgeneral)* **İsmet** *(İNÖNÜ, Orgeneral)* **Paşa, 2.** *1'inci Ordu Komutanı Mirliva (Tuğgeneral)* **Nurettin** *(SAKALLI, KONYAR, Korgeneral)* **Paşa, 3.** *Erkânıharp Yüzbaşı (Kurmay Yüzbaşı)* **Cevdet Kerim** *(İNCEDAYI, Binbaşı, Sinop Milletvekili, 1940-41 arası Ulaştırma Bakanı, 1946-47 Bayındırlık Bakanı)* **Bey.**

Zafertepe-09 Eylül 1921

1. İcra Vekilleri Heyeti Reisi (19.05.1921-09.07.1922) ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye (03.08.1921-03.03.1924) (Genelkurmay) Vekili Birinci Ferik (Korgeneral, 03.04.1921) Mustafa Fevzi (ÇAKMAK, Müşir, 03.09.1922) Paşa (Toplam: 22 yıl 5 ay 7 gün),
2. Garp (Batı) Cephesi Erkânıharbiye Reisi (Kurmay Başkanı) Erkânıharp Miralay (Kurmay Albay) Asım (GÜNDÜZ, Orgeneral) Bey,
3. Seryaver (Başyaver) Salih (BOZOK) Bey,
4. Mürettep Kolordu Komutanı Mirliva (Tuğgeneral) Kazım Fikri (ÖZALP, Orgeneral) Paşa,
5. Fevzi Paşa'nın Yaveri Yüzbaşı Ali Galip Efendi,
6. Mürettep Kolordu Erkânıharbiye Reisi (Kurmay Başkanı) Erkânıharp Binbaşı (Kurmay Binbaşı) Hayrullah (FİŞEK, Tümgeneral) Bey.

Sakarya Meydan Muharebesi *(23 Ağustos – 13 Eylül 1921)***'nin 100.Yılı Anısına**

30 Ağustos Zafer Bayramı

Sakarya Meydan Muharebesi Zafertepe – 09 Eylül 1921

1. *TBMM Reisi (23.04.1920) ve Başkomutan (05.08.1921)* **Mustafa Kemal (ATATÜRK, Müşir 19.09.1921). 2. Mürettep Kolordu Komutanı Mirliva** *(Tuğgeneral)* **Kazım Fikri** *(ÖZALP, Orgeneral)* **Paşa, 3. Dr. Adnan (ADIVAR,** *I ve II. İcra Vekilleri Heyeti Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye (Eski Sağlık ve Sosyal Yardım) Vekili (3 Mayıs 1920-24 Ocak 1921, 24 Ocak 1921-19 Mayıs 1921)* **Bey, 4. III. İcra Vekilleri Heyeti Reisi** *(19.05.1921-09.07.1922)* **ve Erkân-ı Harbiye-i Umumiye** *(03.08.1921-03.03.1924) (Genelkurmay)* **Vekili Birinci Ferik** *(Korgeneral, 03.04.1921)* **Mustafa Fevzi** *(ÇAKMAK, Müşir, 03.09.1922)* **Paşa** *(Toplam: 22 yıl 5 ay 7 gün)*, **5. Batı Cephesi Komutanı Mirliva** *(Tuğgeneral, 01.03.1921)* **İsmet** *(İNÖNÜ, Orgeneral)* **Paşa, 6. Yaver Muzaffer** *(KILIÇ, 12.09.1921 Yüzbaşı)* **Efendi, 7. Seryaver** *(Başyaver)* **Salih** *(BOZOK)* **Bey, 8. Fevzi Paşa'nın Yaveri Yüzbaşı Ali Galip Efendi, 9. Bekir** *(CİNGÖZ, 1919-1938 arası Atatürk'ün hizmetinde bulunan)* **Çavuş.**

Sakarya Meydan Muharebesi *(23 Ağustos – 13 Eylül 1921)***'nin 100.Yılı Anısına**

MUTLULUKLARINI ATATÜRK'LE PAYLAŞANLAR

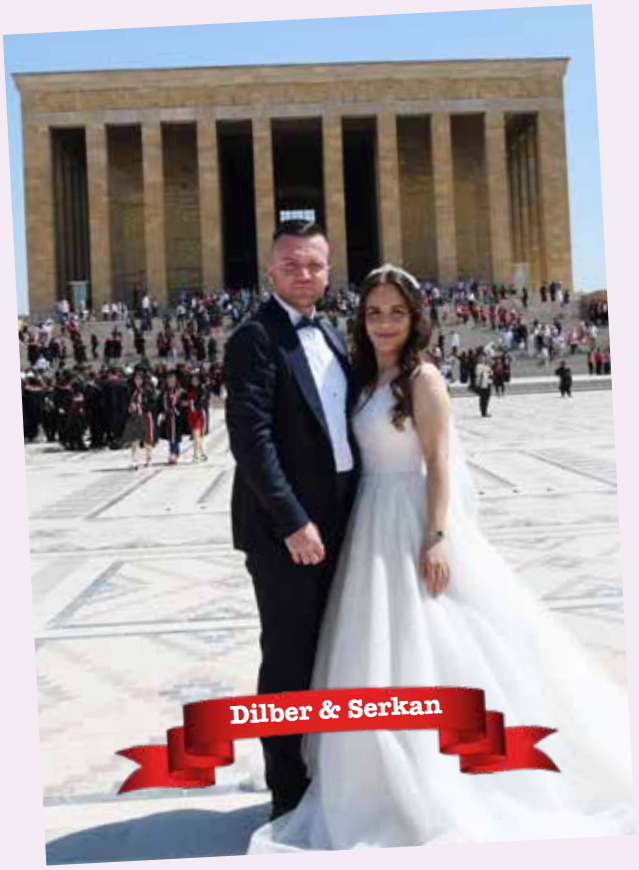

ANITKABİR DERGİSİ'NDE YAYIMLANACAK YAZILARLA İLGİLİ ESASLAR

1. Genel Kurallar:

A. Anıtkabir Dergisi üç ayda bir çıkarılmakta, 1000 adet basılmaktadır. Dergide Atatürk ile ilgili ya da ilişkilendirilen araştırma yazıları, makaleler ve şiirlere yer verilmektedir.

B. Dergiye gönderilen yazılar, daha önce başka yerde yayımlanmamış olmalıdır.

C. Yazılar, Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından incelenip yayımlanmaya değer görülürse yine aynı kurul tarafından belirlenecek zamanda yayımlanır. Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.

D. Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur

E. Yayın Kurulunca yazılarda düzeltmenin yapılması durumunda yazarın oluru alınır. Eğer yazar olur vermez ise yayımlanmaz.

F. Yazarlar kendilerini tanıtıcı bilgileri (unvan ve görev, kurum, haberleşme adresi, telefon ve belgegeçer numaraları, bir fotoğraf, e-posta adresi) yazılarıyla birlikte Anıtkabir Derneğine gönderirler.

G. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış, özgün olan ve Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından yayımlanması uygun görülen yazıların sahiplerine 500 TL telif ücreti ödenir ve 5 adet dergi ücretsiz olarak gönderilir.

2. Dergide Yayımlanması İstenen Yazılarla İlgili Kurallar:

A. Yazılar A-4 kâğıdının bir yüzüne ve 10 (on) sayfayı geçmeyecek şekilde, bilgisayar ortamında Microsoft Word programında yazılır; posta ya da elektronik posta ile gönderilir.

B. Yazı karakteri arial, başlık 14 punto, metin 12 punto, dipnotlar 8 punto, fotoğraf ve şekiller JPEG formatında, çizelge yazıları 10 punto olarak yazılır. Makalenin konusu ile ilgili varsa belge ve fotoğrafların asılları yazara geri verilmek üzere posta ile gönderilir.

C. Metinde satır aralığı tek, paragraf başı boşlukları 0.5, dipnot başlangıçları 0.5 olarak düzenlenir.

D. Makale içindeki ana başlıklar metnin yazıldığı puntoda, boşluk bırakılmadan, koyu ve küçük harflerle yazılır.

E. Dipnotlar aynı sayfa altında verilir. Kitap ve makaleler dipnotlarda şu şekilde gösterilir;

(1) Kitap

Yazarın adı ve soyadı, kitabın adı (italik yazılmalıdır), varsa cilt numarası, varsa baskı numarası, basıldığı kent, basan kurum ya da basımevi / yayınevi, basıldığı tarih, sayfa numarası. (Ör. Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul, Bateş Yayınları, 1980, s. 30.)

(2) Makale

Yazarın adı ve soyadı, tırnak işaretleri içerisinde makalenin başlığı, makalenin yayımlandığı derginin adı (*italik yazılmalıdır*), büyük romen rakamlarıyla cilt numarası, dergi numarası, parantez içinde derginin tarihi, sayfa numarası. (Ör. Fuat Pekin, "Atatürk ve Lyautey", *Belleten*, C. XX, No. 80 (Ekim 1956), s. 634.)

F. Sayfaların altında sayfa numaraları verilir.

G. Kısaltma kullanılacaksa; metinde ilk geçtiği yerde ve bir kez olmak üzere kısaltmanın açık ve tam anlatımı yazılır ve kısaltma parantez içerisinde belirtilir. Ör. Türk Dil Kurumu (TDK).

H. Yazar adı ve soyadı yazının ilk sayfasının sağ üst köşesine italik, koyu 12 punto ile yazılır ve yanına (*) işareti konulur, unvan ve görev yeri (*) işareti ile dipnotta belirtilir.

-oOo-

ANITKABİR DERNEĞİ
RESMİ İNTERNET SİTESİ

ONLINE ALIŞVERİŞ

www.anitkabir.com.tr

Anıtkabir ve Atatürk temalı hatıralık ürünleri alabileceğiniz güvenilir adres

opet Türkiye'nin en sevilen akaryakıt markası.

çünkü işimiz yollarda görünenden daha fazlası.

İşimiz,
Opet'e her geldiğinizde
size en iyisini sunmak kadar
ülkemiz için de çalışmak.
Ürettiğimiz her projeyle
ülkemizi ileriye taşımak,
geleceğimiz için fark yaratmak.

opet 30. yıl

opet'se fark eder

Koç

kadın gücü

IŞIMIZ TEMİZ

opet

Türkiye'nin Lovemark'ları 2021 araştırması, MediaCat ve Ipsos tarafından 15-55 yaş aralığında, kadın erkek oranı eşit, Türkiye temsili 2.000 kişiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre Opet, akaryakıt kategorisinde birinci olarak kategorinin Lovemark'ı olmuştur.